

Verkkokatsauksia 24/2012

Sisällys

Tiivistelmä	1
1 Johdanto	2
2 Taustaa pikavipeistä ja maksuongelmista	3
3 Havaintoja ja tutkimuksia USA:n Payday-lainasta	8
4 Tutkimusasetelma	10
5 Vippikierteen kehityskaari	12
6 Lisää vippejä etsimässä	19
7 Epäviralliset lainamarkkinat	21
8 Yhteenvedoa ja pohdintaa	24
Kiitokset	27
Lähteet	27

Yhteystiedot

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Pitkäsillanranta 3 A, 5. krs
PL 444, FI-00531 Helsinki
Puh. 029 5665300
Fax. 029 5665365

Sähköposti etunimi.sukunimi@om.fi
Kotisivu www.optula.om.fi

Kati Rantala

Vippikierteen muotokuva

Tiivistelmä

Tutkimuksen taustaksi esitetään katsaus pienlainoihin liittyvistä maksuongelmista saatavilla olevan määrällisen tiedon avulla, mutta päätarkoituksena on hahmottaa vippikierteen mekanisme lainanottajan näkökulmasta. Laadullinen analyysi perustuu internetissä käytyihin velka-aiheisiin kansalaiskeskusteluihin.

Pikavippikierteessä vippejä otetaan useasta paikasta siten, että uudella lainalla maksetaan vanha taikka lainanmaksu horjuttaa taloutta niin, että henkilö "joutuu" ottamaan pian uuden lainan. Erääntyneitä tai pian erääntyviä lainoja voi olla samanaikaisesti toistakymmentä. Vippikierteen syntymiseen tuntuu vaikuttavan erityisesti saannin helppous ja heittäytyminen välittömiksi koettujen tarpeiden tyydyttämiseen yhdistettynä puutteelliseen itsekontrolliin ja ylioptimismiin suhteessa omiin mahdollisuuksiin.

Tarinoiden mukaan kierteen taustalla on tyypillisesti tulojen vähäisyyttä tai epäsäännöllisyyttä ja turhaksi koettua kuluttamista. Usein ilmeneviä yksittäisiä tekijöitä – ihmisten itsensä tunnustamina – ovat alkoholin käyttö ja pelaaminen sekä holtittomuus, joskus myös jokin välttämätön erityismeno. Vippien mainostaminen ja yhä isompien summien tarjonta kännykkään ovat myös mahdollisia "sortumisen" paikkoja. Kierrettä ylläpitää lisäksi pelko luottotietojen menetyksestä. Analyysistä erottuu kaksi ryhmää: nuoret aikuiset, joilla vipit ovat pääasiallinen velkamuoto ja ne, jotka ottavat pikavippejä muiden lainojen "päälle". Vippikierratarinoissa kuvataan runsaasti häpeää, itesyytöksiä ja ahdistusta, mikä ilmenee esimerkiksi ongelman salailuna läheisiltä, unettomuutena, voimattomuutena ja jopa itsetuhoisina ajatuksina.

Maksusuunnitelmissa pysyminen koetaan usein toivottomaksi, jos erääntyneitä tai erääntymässä olevia vippejä on paljon samanaikaisesti. Jotkut pääsevät "kuiville" elämällä äärimmäisen säästävaisesti ylimenokauden ajan tai esimerkiksi keskeyttämällä opinnot ja menemällä töihin. Nuorten aikuisten kertomuksista tulee esille myös turvautuminen vanhempien tai sukulaisten apuun silloin kun se on ollut mahdollista, mutta sitä on tyypillisesti edeltänyt suunnaton häpeä. Joukossa on henkilöitä, jotka kertovat kierteen alkamisesta uudelleen, vaikka siitä oli kerran jo selvitty. Vaikka ulosotto pelottaa, varsinkin nuorten aikuisten joukosta löytyy kokemuksia, joissa ulosotto toikin helpotuksen: kierre päättyi ja koetaan, että veloista voi sittenkin selvitä.

Osa aineistoa ilmentää tilannetta, jossa vippejä yritetään saada lähes paniikinomaisesti. Pienlainayrityksiä vertaillaan, ja keskustelijat etsivät paikkaa, josta lainan voisi ylipäänsä saada. Osa toteaa suoraan luottotietojen jo menneen. Vinkkejä jaetaan, ja pienlainayrityksiä suositellaan erilaisin perustein. Yksi keskustelunaihe on juuri vippien samanaikainen ottaminen eri paikoista. Pienlainoja pyydetään myös tuntemattomilta yksityishenkilöiltä. Sellaisen saanti saattaa kuitenkin edellyttää erityisiä palveluja, ja lainan tarvitsija asettaa itsensä muutoinkin alttiiksi hyväksikäytön yrityksille ja pilailulle. Helpon rahan houkutus voi olla myös keino rekrytoida nuoria, syrjäytymisvaarassa olevia miehiä rikolliseen toimintaan.

Velkomustuomioihin perustuviin tilastotietoihin eivät rekisteröidy pikavipit, jotka on maksettu uudella vipillä. Tilastoissa eivät myöskään näy tilanteet, joissa kasaantuneet vipit on onnistuttu maksamaan pois yhdellä isolla lainasummalla, olipa kyseessä sitten sukulaisilta tai tuttavilta saatu laina tai sen takaus. Velkomustuomioita ei myöskään tule niistä perinnässä olevista vipeistä, joita ei viedä oikeudelliseen perintään. Näin ollen pikavippeihin perustuvat maksuhäiriömerkinnät antavat vippiongelmissa jossain määrin liian "ruusuisen" tai vinoutuneen kuvan. Toisaalta luottotietoyrityksen tiedot maksuhäiriömerkinnöistä vahvistavat sen yleiskuvan, että pikaluottoihin liittyvät velkaongelmat ovat kasvusuunnassa ja keskittyvät erityisesti nuoriin aikuisiin.

Ilman velvoitetta ja mahdollisuutta luottohistorian tarkistamiseen yksittäinen pienlainayritys ei pysty estämään vippikierteen muodostumista eri yrityksistä käsin tehdyn ristiin lainaamisen takia. Asiakas saattaa kerryttää hyvää asiahistoriaa pitkänkin aikaa, vaikka vippikierte ja taloudellinen ahdinko tosiasiallisesti pahenevat.

Kiitokset esitetään raportin lopussa.

1 Johdanto

Itsekin ollut erittäin pahassa pikavippikierteessä omaa hölmöyttäni tietenkin. Ikää löytyy 23 vuotta ja tunnen useankin kaverin (18–28 v.) jotka vastaavassa ikävässä kierteessä pyörivät toiset enemmän ja toiset vähemmän. Pari vuotta siinä sitten meni jokaisesta kk.palkasta lähestulkoon kaikki velan maksuun ja ruuaksi halvinta mahdollista ja välillä ei ruokaa ollenkaan kun yritti taistella toivottomien korkojen ja maksujen kanssa. Juhlimiset ja kaikki oli jätettävä, myös tyttöystävä ja koko valoisalta tuntuva elämä tämän velkahelvetin ansiosta. Muutamat pikavippifirmat eivät suostuneet taipumaan eräpäivässä jolloin olisin saanut juuri ja juuri palkkaa tilille hoitaakseni velkaa, joten maksut vain kasvoivat ja se vähäisenkin palkka mitä tuli meni velkoihin. Sitten se pahin virhe, oli otettava lisää velkaa koska rahat eivät riittäneet edellisen velan maksuun ja vuokrakin oli maksettava jotenkin. Maksoin sillä sitten muutamat pikavipit ja ajattelin tyhmyyttäni saavani asiat kuntoon seuraavista palkoistani, mutta eihän siinä tietenkään niin käynyt vaan helvetti syveni syvenemistään. Lopuksi oli pakko pyytää apua läheisiltä. Sosiaalista luottoa eivät suostuneet myöntämään, jotta olisin selvinnyt kun velat olivat vielä kohtuullisen kokoisia joten haudassa tässä oikeastaan oltaisiin ilman sydämellistä lähipiiriä joka pelasti. Iso kiitos heille ja kaulimella päähän omalle tyhmyydelle.

Pikavippejä voi tarkastella monista näkökulmista. Lainaus yllä on poimittu internetistä. Se kertoo siitä, millaisia ongelmia vipit voivat aiheuttaa niitä ottaneen näkökulmasta. Samalla lainaus kertoo tiivistetysti raportin sisällöstä, eli tämän tutkimuksen tarkoitus on analysoida pienlainoista syntyviä kierteitä. Vippikierteellä tarkoitetaan raportissa tilannetta, jossa uusilla pikavipeillä maksetaan pois vanhoja vippejä tai jossa vippejä otetaan päällekkäin eri paikoista tai pienellä aikaviiveellä yksi toisen perään niin, että ne kasautuvat.

Pikavipit ovat jo vuosien ajan herättäneet runsasta keskustelua. Pienlainoja välittävä yritystoiminta alkoi Suomessa vuonna 2005, ja jo vuonna 2008 uutisoitiin, että pikavippejä myönnetään yli miljoona vuodessa. Pienlainojen myöntäminen on ollut kasvussa senkin jälkeen. Pikavippien käyttö on siis suosittua, mutta vipit synnyttävät myös paljon kielteistä reagoitua. Se, missä määrin vippejä on käytetty esimerkiksi juhlimiseen, on herättänyt osaltaan keskustelua, samoin kuin pienlainayritysten markkinointikäytännöt. Se onkin ollut luonteeltaan nopeaan päätökseen yllyttävää, ja sitä on myös suunnattu erityisesti nuorille ja suoraan juhlimistarkoituksiin (ks. Rantala & Tarkkala 2010). Nuorista vippaajista on oltu muutoinkin huolissaan. Esimerkiksi Helsingin Sanomat uutisoi kesäkuussa 2008 ja mtv3 joulukuussa 2012 varusmiesten pikavippiongelmista¹.

Jälkimmäisessä jutussa kerrottiin, kuinka varusmiehiä joudutaan lähettämään jopa kotiin pikavippivelkojen takia. ”Kasarmeilla on jouduttu kuluneen vuosikymmenen aikana uuden ongelman eteen. Varusmiesten pikavippivelkoja joudutaan yhä useammin ratkomaan varusmiespalveluksen aikana.”

Pikavippeihin on reagoitu erilaisin viranomaistoin. Kuluttajavirasto ja markkinaoikeus ovat puuttuneet muun muassa sopimattomaksi katsottuun mainontaan. Pikavipin antaminen tilille yöaikaan kiellettiin vuonna 2009: kello 23 jälkeen myönnetty vipit saa nostaa vasta aamuseitsemän jälkeen. Vuoden 2010 helmikuussa tuli voimaan lainsäädäntöä, jonka mukaisesti luotonantajan täytyy muun muassa ilmoittaa luoton todellinen vuosikorko² ja kyetä todentamaan luotonottajan henkilöllisyys. Käytännössä tunnistamisessa käytetään verkkopankkitunnisteita, joskin tuttu asiakas voivat hakea vippiä myös tekstiviestillä. Yrityksillä tulee olla myös toimiva asiakaspalvelu. Lisäksi lainan sopimusehdot on toimitettava asiakkaalle ennen lainan tilausta henkilökohtaisesti, ja niihin tutustumiseen on varattava riittävästi aikaa. Kuluttajavirasto ja tietosuojavaltuutettu toteuttivat keväällä 2010 valvontakampanjan lain noudattamisesta. Kampanjassa oli mukana noin 80 yritystä, ja niistä valtaosan toimintatavoissa oli jotain huomautettavaa. Ongelmat koskivat esimerkiksi asiakkaan tunnistamista, todellisen vuosikoron ilmoittamisesta, yölainaamista sekä maksusuunnitelmista neuvottelua.³ Vuoden 2010 joulukuussa säädetyn lain mukaan pikavippiyrityksen tulee rekisteröityä aluehallintoviraston ylläpitämään luotonantajarekisteriin; siirtymäaika päättyi 31.5.2011. Tässäkin on ilmennyt ongelmia; markkinoilla on havaittu määrääjän jälkeen toimintaa ilman rekisteröitymistä.⁴

Kiristynyt lainsäädäntö tarkoittaa kiristyvää kilpailua pienlainayritysten kesken. Tarjolle onkin tullut muun muassa kulutonta ensivippiä sekä erilaisia muunnoksia pikavipeistä: pikavipin voi saada pitsan ohessa tai ikään kuin veronpalautuksena ennakkoon, tai yrityksellä on voinut maksattaa laskuja velaksi. Lisäksi lahjakortteja ostetaan tavalla, joka korvaa pikavipin käyttöä, ja markkinoilla on toiminut yritysmuotoisia yksityislainojen välittäjiä eli niin sanottuja vertaislainaajia, jotka eivät myönnä lainaa omasta taseestaan (haetut lainasummat ovat tosin tyypillisesti tuhannesta kymmeneen tuhatta euroa)⁵.

Pikavippikeskustelu sai uuden käänteen marraskuussa 2011, kun kansanedustajat Sampsa Kataja ja Lenita Toivakka tekivät lakialoitteet pikavippien kieltämisestä tai vaihtoehtoisesti niiden rankasta rajoittamisesta. Kumpikin on sittemmin saanut kannatusta yli

¹ <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Pikavipit+velkaannuttavat+pahoin+osaa+varusmiehist%C3%A4/1135237163372> <http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/2011/12/1460214/varusmiehia-lahetetaan-jopa-kotiin-vippivelkojen-takia>

² Informaatioarvoon kuluttajalle vaikuttaa tosin se, kuinka hyvin yritykset osaavat vuosikoron laskentaohjeet.

³ <http://www.tietosuoja.fi/52253.htm>

⁴ <http://www.taloussanomat.fi/raha/2011/08/22/varo-pikavippaaja-voi-olla-laiton/201111491/139?offset=40#comments>

⁵ Tieto on peräisin yritysten kotisivuilta (www.fixura.com ja www.lainaja.fi).

puolelta kansanedustajista. Muutama viikko aloitteiden tekemisen jälkeen oikeusministeriö ilmoitti selvittävän-
sä pikavippitoiminnan rajoittamista. Työryhmä asetettiin 2.12.2011 valmistelemaan pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön muuttamista tarkoituksena vähentää pikaluotoista aiheutuvia velkaongelmia. Keskustelu pikavipeistä on näiden tapahtumien jälkeen ollut melko kahtiajakautunutta. Yhtäältä siinä on korostunut ongelmakeskeinen näkökulma, jossa kuluttajia halutaan suojella pienlainojen haitallisilta vaikutuksilta. Toisaalta keskustelussa on ollut esillä Pienlainayhdistyksen näkökulma, jossa korostetaan muun muassa kuluttajien tarvetta saada lyhytaikaista pienlainaa. Keskustelussa on lisäksi käyty kiivastakin julkista sananvaihtoa siitä, mitä tilastotiedot kertovat tai eivät kerro pienlainoista aiheutuvista maksuongelmista.

Tutkimus tuottaa ajankohtaista tietoa sekä yritys-
pohjaisista että epävirallisista pienlainamarkkinoista erityisesti *lainanottajien näkökulmasta käsin*. Raportti laaditaan osin pienlainoja koskevan lainvalmistelun tarpeisiin, mutta tutkimus ei ota kantaa työryhmän sisällöllisiin ratkaisuihin. Kyseessä on itsenäinen tutkimus, jonka suunnittelusta ja toteutuksesta on vastannut Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Keskeisin pienlainoihin liittyvä ilmiö, jonka luonnetta ja mekanismeista raportissa käsitellään, on vippikierre. Kierteestä puhutaan paljon, mutta mitä se varsinaisesti tarkoittaa; kuinka se syntyy, kuinka se pahenee, millaisia seurauksia sillä voi olla ja kuinka siitä on mahdollista päästä eroon? Näkykö vippikierre tilastoista? Vippikierre on käsitteenä ongelmia korostava, mikä on hyvä tiedostaa, mutta tarkoitus ei ole todeta kehämäisesti, että vippikierre on ongelmallista vaan tuoda lisääntyvää ymmärrystä siihen, *mihin kierteen ongelmallisuus perustuu*. Laadullinen analyysi perustuu internetissä käytyihin velka-aiheisiin kansalaiskeskusteluihin, joiden ainutlaatuisuus on niiden luonnollisuudessa. Toisin sanoen tutkija ei ole voinut vaikuttaa aineiston syntyyn.

Koska Suomessa ei ole saatavilla määrällistä tietoa vippikierteestä, hankkeessa esitellään USA:ssa tehtyjä tutkimuksia ns. "payday"-lainoista. Amerikkalaiset tutkimukset ovat sikäli merkittäviä, että lainamuoto on monella tavoin samankaltainen kuin suomalainen pikavippi, vaikka erojakin toki on (ks. tarkemmin seuraava luku). Lisäksi USA:ssa on Suomeen verrattuna paljon pidempi kokemus pienlainoista. Samoin siellä on toiminnan luonteesta ja volyymeistä johtuen hyvät edellytykset vippikierrettä havainnollistaville määrällisille tutkimuksille. Amerikkalaiset tutkimukset todentavat siis osaltaan vippikierteen logiikkaa ja merkityksiä. Toki amerikkalaisen tutkimuksen korostumista voi kritisoida siitä, että suomalainen ja amerikkalainen yhteiskunta ovat erilaisia, samoin lainamuodot monista yhtäläisyyksistä huolimatta. Kuten tutkimuksen laadullisesta analyysistä käy ilmi, suomalainen vippikierre muistuttaa kuitenkin luonteeltaan hyvin paljon amerikkalaista.

Tutkimuksen tarkoituksena on a) tuottaa tilastokatsaus pienlainoihin liittyvistä maksuongelmista, b) avata vippikierteen syntymekanismeja ja logiikkaa ja c) palata lopuksi tilastotietoihin ja pohtia niiden antaman kuvan tarkkuutta. Tilastoihin perustuvat maksuongelmakuvaukset ovat tilastointijärjestelmistä johtuen hiukan epätarkkoja, mitä avataan erikseen, mutta tilastot voivat tuottaa ilmiöstä harhaanjohtavaa ymmärrystä myös siksi, jos lukuja ei kyetä suhteuttamaan pikavippikierteen luonteeseen.

2 Taustaa pikavipeistä ja maksuongelmista

2.1 Pienlainaamisen tunnuslukuja ja käytäntöjä⁶

Tilastokeskuksen luottokannan mukaan uusia pienlainoja myönnettiin vuoden 2011 aikana 1 410 304 kappaletta. Rahamäärässä se tarkoittaa yhteensä 322 188 000 euroa. Lainojen kappalemäärä ja kokonaissummat nousivat vuonna 2011 vuosineljännes toisensa jälkeen. Verrattuna edellisvuoteen vuoden 2011 viimeisen neljänneksen aikana uusia pikavippejä myönnettiin kotitalouksille 39 prosenttia enemmän kuin edellisen vuoden vastaavalla neljänneksellä. Uusien luottojen takaisinmaksuaika vuonna 2011 oli keskimäärin hiukan yli 30 päivää (vajaa 33 päivää viimeisellä neljänneksellä), ja keskimääräinen lainamäärä oli 228 euroa (243 euroa viimeisellä neljänneksellä). Kulut luottoa kohden olivat keskimäärin 25 prosenttia (23 prosenttia viimeisellä neljänneksellä). Tilastoituja pienlainayrityksiä oli vuoden 2011 lopulla 80 kappaletta; neljä niistä oli uusia Tilastokeskuksen mukaan. Yritysten koko vaihtelee pienistä nyrkkipojoista kansainvälisiin toimijoihin.

Maaliskuussa 2012 markkinoilla olevista pienlainayrityksistä 13 kappaletta on kuulunut tammikuussa 2007 perustettuun Suomen Pienlainayhdistykseen. Yhdistyksen mukaan nuo 13 yritystä myönsivät yli 76,1 prosenttia koko vuoden 2011 antolainauksesta (245,3 miljoonaa euroa). Kolme Pienlainayhdistykseen kuuluvaa yritystä on ilmoittanut tutkimusta varten asiakasprofiilinsa ikäjakauman; tiedot ovat vuodelta 2011. Tietojen tarkka vertailu toisiinsa nähden ei ole mahdollista, sillä ikäluokat on määritelty yrityksissä eri tavoin. Karkeana keskimääräisenä yhteenvetona voisi kuitenkin todeta, että annettujen tietojen mukaan noin puolet asiakkaista, joille myönnetään pikavippi, on alle 35-vuotiaita. Lisäksi myönnettyjen vippien määrä vaikuttaa väheväen selkeästi siirryttäessä siitä vanhempiin luokkiin. Seuraavaa merkittävää vähenemistä vaikuttaisi syntyvän iän karttuessa yli 60 ikävuoden. Lisäksi kahdesta yrityksestä saatiin tietoa asiakkaiden ammatillisesta ja taloudellisesta asemasta; tiedot on myös kerätty vuonna

⁶ Pienlainayhdistyksen edustaja on käynyt läpi tämän luvun käsikirjoitusvaiheessa ja antanut siihen tarkentavia kommentteja.

2011. Kummassakin kategoria ”työntekijät” muodosti lähes puolet asiakkaista, ja bruttotulot olivat vuodessa keskimäärin 20 000–35 000 euroa.

Taloustutkimus teki syyskuussa 2010 kyselyn, johon saatiin 500 vastaajaa. Niistä 33 eli vajaa seitsemän prosenttia oli ottanut pienlainoja. Pieni tapausmäärä ei mahdollista vankkoja empiirisiä yleistyksiä, mutta tulokset ovat sikäli huomionarvoisia, että asiakasprofiili oli samankaltainen kuin edellä on kuvattu: painotetun erittelyn mukaan miehiä oli hiukan enemmän kuin naisia, nuorin ikäluokkaa (18–32) oli ottanut vippejä enemmän kuin vanhemmat ikäluokat (33–47 tai 48–60), ja ammattiluokittelussa korostui vahvasti työntekijöiden luokka (seuraavaksi työtön/hoitaa lasta kotona, sitten toimihenkilö, opiskelija, yrittäjä/johtaja ja eläkeläinen). Pienlainayhdistys teetti vastaavan kyselyn syyskuussa 2011. Vastanneiden joukossa oli muutama pienlainaa ottanut vähemmän, mutta tulokset olivat samankaltaisia.

Pienlainayhdistys on julkaissut kotisivuillaan yhdistyksen jäsenyryksiä velvoittavat pienlainatoiminnan eettiset säännöt. Yhdistys korostaa sitä, ettei se tavoittele kannattamattomia asiakkuuksia. Tätä pyritään yhdistyksen mukaan varmistamaan muun muassa strukturoidulla lainanmyöntökäytännöllä. Se tarkoittaa karkeasti kuvattuna prosessia, jossa tunnistamisen jälkeen asiakkaasta tehdään luottoanalyysi. Siinä tehdään yrityksen sisäiset tarkistukset, joissa käydään läpi esimerkiksi asiakkaan ikä, mahdolliset lainakiellot (yrityksen tai asiakkaan itse asettamat) sekä avoimet ja aiemmat luotot kyseiselle yritykselle, minkä jälkeen hakemus pisteytetään. Lisäksi varmistetaan, ettei asiakkaalla ole maksuhäiriö- tai maksuviivietimerkintöjä. Jos asiakas todetaan luottokelpoiseksi, hänelle tehdään laskettujen pisteiden mukainen lainatarjous. Se saattaa olla pienempi kuin haettu summa. Yrityksille (tarkoitetaan tietenkin myös muita kuin Pienlainayhdistykseen kuuluvia) ei ole saatavilla seuraavia tietoja asiakkaista, eli niitä ei voi varmentaa: ansio- ja pääomatulot, omistussuhteet, talouden koko ja indikaattorit sosio-ekonomisesta asemasta sekä tieto muista maksuvelvoitteista.

Pienlainayhdistyksen antaman tiedon mukaan luotto myönnetään valtaosassa tapauksia verkkohakemuksen perusteella (88 %). Aiemmin asioineet asiakkaat voivat hakea luottoa myös tekstiviestillä. Saapuneista luottohakemuksista hylätään yrityksestä riippuen keskimäärin 35–45 prosenttia. Hakemuksia hylätään eniten asiakkaan luottohäiriömerkinnän tai puutteellisen hakemuksen takia. Tekstiviestihakemuk-

sista hylätään prosentuaalisesti hiukan useampi kuin internet-hakemuksista.

Yhdistyksen mukaan myönnettyistä lainoista noin 15–20 prosenttia päättyy vapaaehtoiseen perintään ja neljä prosenttia haastehakemuksen jättämiseen. Haastehakemuksia on kuitenkin vaikea tulkita suhteessa tosiasiallisiin maksuongelmiin, sillä osa pienlainayrityksistä ei vie maksamattomia lainoja lainkaan oikeudelliseen perintään, vaikka siihen olisi mahdollisuus, tai haastehakemus jätetään vain osasta perinnässä olevia lainoja. Tämä johtuu useimmiten siitä, että asiakkaan maksukyvyn uskotaan olevan niin heikko, että on mielekkäämpää siirtää toimia parempaan ajankohtaan. Kyseisessä käytännössä on huomattavaa yritys kohtaista vaihtelua (10 ja 90 prosentin välillä). Oikeudellisen perinnän välttäminen on perintätoiminnassa varsin yleistä ylipäänsä.⁷ Lisäksi Pienlainayhdistyksen esittämien haastelukujen kokonaistulkintaa hankaloittaa epätietoisuus siitä, missä määrin niistä saatavista, jotka on myyty eri konserniin kuuluvalla perintätoimistolle, on jätetty haastehakemuksia. Saatavien myynti on yleensä pienlainayritysten tärkein keino kerätä toimintaansa ulkopuolista rahoitusta.

Pienlainayhdistyksen kertomasta lainanmyöntökäytännöstä käy ilmi pyrkimys välttää asiakkaita, joilla on huono maksukyky. Tämä on tietenkin positiivista, mutta nämä käytännöt eivät estä vippikierteen syntyä, sillä asiakkailla on mahdollisuus lainata ristiin eri yrityksiltä ja sillä tavoin myös pitää yllä hyvää asiakasrekisteriä eri yrityksissä, vaikka tosiasiallinen tilanne olisikin huono. Lisäksi on hyvä muistaa, että edellä tarkasteltiin ainoastaan Pienlainayhdistyksen tuottamia tietoja. Markkinoilla toimii kymmeniä yhdistykseen kuulumattomia yrityksiä.

2.2 Velkomustuomioihin perustuvat vippihäiriöt⁸

Maksuhäiriömerkinnät ja velkomustuomiot ovat yleisesti käytettyjä velkaongelmien mittareita. On syytä heti todeta, että ne eivät anna tietoa vippikierteistä, mutta ne antavat osaltaan näkökulmia pikavippeihin liittyviin maksuongelmiin. Täysin eksaktien määrällisten ongelmatietojen selvittäminen on kuitenkin haastavaa, koska ongelmien keskeinen virallisen tason tietolähde on velkomustuomio. Tiedot alkuperäisestä velkojasta ovat puolestaan suodattuneet pois velkomustuomioihin perustuvista sähköisistä tietojärjestelmistä. Kaikkein tarkin tapa selvittää pikavipeistä aiheutuneiden velkomustuomioiden määrää olisi edellyttänyt tämän

⁷ Suomen Perimistöimistojen Liitolta saadun tiedon mukaan vuonna 2010 sen jäsenöimistot hoitivat hoitivat 90–95 % Suomessa tapahtuvasta ulkoistetusta yksityisoikeudellisten saatavien perintätoiminnasta. Vuonna 2010 jäsenöimistot hoitivat yhteensä yli kuusi miljoonaa toimeksiantoa, joista 60–70 prosenttia oli kuluttajasaatavan perintätoimeksiantoja. Saman vuoden kuluessa ainoastaan 250 000 perintätoimeksiantoa siirtyi oikeudelliseen perintään. Toisin sanoen selvästi suurin osa perintätoimeksiannoista hoidetaan vapaaehtoisen perinnän menettelyin.

⁸ Suomen Asiakastiedon edustaja on käynyt läpi tämän luvun käsikirjoitusvaiheessa ja antanut siihen tarkentavia kommentteja.

tutkimuksen kannalta liian työlästä analyysiä, jossa niitä käytäisiin läpi yksitellen etsien tapauksia, joissa alkuperäinen velkoja on pienlainayritys. Toisinaanhan yritykset myyvät saatavansa perintätoimistolle.

Suuntaa-antavinta yleisen tason tietoa pikavipeistä aiheutuvista velkomustuomioihin perustuvista maksu-ongelmista on saatavilla Suomen Asiakastieto Oy:ltä. Se on pyynnöstä eritelty omasta tietokannastaan pikavippihäiriöitä, jotka se on määritellyt seuraavasti: henkilölle on annettu käräjäoikeuden toimesta yksipuolinen tuomio selvässä ja riidattomassa velkomusasiassa; tuomion suuruus on alle 300 euroa, ja saatavaluokka on ns. "tili- ja kertaluotot, rahoitusyhtiösaatavat". Suomen Asiakastiedon mukaan määritelmä on riittävän tarkka kertomaan vippihäiriöilmistä ja siinä olevista muutoksista, vaikka määritelmä ei välttämättä kata kaikkia pikaluottoja, ja vastaavasti mukana saattaa olla merkintöjä, jotka eivät perustu pikaluottoihin.

Seuraavat arviot perustuvat Asiakastiedon rekisterin tilanteeseen 18.1.2012. Analyysin mukaan tuolloin tietokannassa oli 328 660 henkilöä, joilla oli voimassa oleva maksuhäiriö. Kuten taulukosta 1 käy ilmi, näistä 3 474 henkilöllä eli 1,1 prosentilla taustalla oli vain ja ainoastaan yllä kuvatun määritelmän mukainen vippihäiriö. Vastaavaa lukutietoa on käytetty runsaasti julkisessa keskustelussa osoittamaan sitä, kuinka vähäisiä ongelmia pikavipit aiheuttavat. Tällainen tulkinta on kuitenkin yksioikoinen. Siinä ei oteta huomioon sitä, että tilanne, jossa henkilöllä olisi ainoastaan vippihäiriöitä on ylipäänsä varsin erikoinen. Tämä tulee esille tutkimuksessa myöhemmin, mutta on ymmärrettävää, että maksuhäiriömerkintöjä on saattanut tulla vippien ohella helposti myös arkisista laskuista. Ehkä voisikin jopa väittää, että 3 474 sellaista henkilöä, jolla on pelkästään vippihäiriöitä, on kohtalaisen paljon. Tämä esimerkki havainnollistaa sitä, että luvut ja niiden tulkinta ovat eri asioita.

Samoin taulukosta 1 selviää, että tammikuussa 2012 noin 20 prosentilla niistä, joilla oli voimassa oleva maksuhäiriömerkintä, oli vippihäiriö – joko pelkästään tai muiden häiriöiden ohella. Se tarkoittaa 67 308 henkilöä. Tämä havainto liittyy edellistä havaintoa lähemmäksi sen tarkasteluun, missä määrin pienlaineista aiheutuvia ongelmia on mielekästä suhteuttaa muista syistä aiheutuviin maksuhäiriöihin. Tähän teemaan palataan analyysin kuluessa ja tutkimuksen lopussa.

Taulukko 1 Vippihäiriöiden osuus maksuhäiriömerkinnöistä

Rekisterissä 18.1.2012	kpl hlö	Kaikista	Pikavipillisistä
vippejä ja muita häiriöitä	63 834	19,40 %	94,80 %
ei vippejä	261 352	79,60 %	
vain vippejä	3 474	1,10 %	5,20 %
SUMMA	328 660	100,10 %	

Lähde: Suomen Asiakastieto Oy

Taulukko 1 antaa siis poikkileikkauskuvan tilanteesta tammikuun puolivälissä 2012. Kun tarkastellaan erikseen vuotta 2011, niin sen aikana kaikkiaan 34 352 henkilöä sai pikavippimerkinnän (taulukko 2). Näistä 4 657:llä eli noin 14 prosentilla oli pelkästään vippihäiriö. Kaikista maksuhäiriömerkinnän saaneista tämä on kaksi prosenttia.

Taulukko 2 Pikavippihäiriöiden osuus vuonna 2011 maksuhäiriömerkintöjä saaneista (tilanne 31.12.2011)

1.1.2011–31.12.2011	kpl hlö	Kaikista	Pikavipillisistä
vippejä ja muita häiriöitä	29 695	12,80 %	86,40 %
ei vippejä	197 628	85,20 %	
vain vippejä	4 657	2,00 %	13,60 %
SUMMA	231 980	100,00 %	

Lähde: Suomen Asiakastieto Oy

Seuraavaksi tarkastellaan vuosien 2009–2011 aikana rekisteröityjen uusien pikavippihäiriöiden lukumääriä henkilöittäin. Kuten taulukosta alla käy ilmi, merkintöjen määrä on kasvanut vuosien 2010 ja 2011 välillä hiukan yli 50 prosenttia. Toisaalta vuonna 2009 uusia vippihäiriöitä oli poikkeuksellisen paljon henkilöä kohden (2,71 kappaletta). Määrä laski vuonna 2010 (2,23 kappaletta), ja vuonna 2011 se nousi siitä hiukan (2,38 kappaletta).

Taulukkoon alla on laitettu myös myönnettyjen uusien pienlaineiden kappalemäärät vuosilta 2009–2011 Tilastokeskuksen luottokantatietoihin perustuen. Sen perusteella on mahdollista arvioida todennäköisyyksiä sille, että otetusta pikavipistä seuraa maksuhäiriö sekä ilmiön vuosittainen kehitys⁹. Kuten taulukosta näkyy, vippihäiriöiden prosentuaalinen osuus myönnettyistä vipeistä oli 5,80 prosenttia vuonna 2011. Luku on selvästi suurempi kuin edellisinä vuosina. Toisin sanoen uusien vippihäiriöiden prosentuaalinen osuus myönnettyistä vipeistä vaikuttaisi lisääntyneen vuoteen 2009 verrattuna suhteellisesti tarkasteltuna enemmän kuin uudet häiriöt henkilöä kohti.

Taulukko 3 Uudet pikavippihäiriöt 2009–2011

Vuosi	Pikavippi-merkintöjä kpl	Pikavippi-häiriölliset henkilöt	Uusia häiriöitä/hlö keskimäärin	Myönnetty pikavipit/ kpl	Vippihäiriöiden %-osuus myönnettyistä vipeistä
2009	54 889	20 257	2,71	1 130 783	4,85
2010	49 184	22 085	2,23	1 183 335	4,16
2011	81 822	34 352	2,38	1 410 304	5,8

Lähde: Suomen Asiakastieto Oy ja Tilastokeskuksen luottokanta

Suomen Asiakastieto teki myös analyysyjä, joissa pikavippihäiriöitä tarkasteltiin ikäluokittain. Ensimmäisen esitellään erittely, jossa ovat *kaikki pikavippihäiriöt* tammikuun puolivälissä 2012 (18.1.2012). Taulukosta 4 käy ilmi vippihäiriöiden kasautuminen yleisesti alle 30-vuotiaille, ja tässä ryhmässä erityisesti 20–24-vuotiaille. Alle 20-vuotiaiden pieni määrä selittyy osin sillä, että kaikki

⁹ Tosin tilastoja vääristää hiukan se, että osassa häiriöitä, jotka rekisteröidään tiettyä vuonna, laina on otettu jo aiemmin. Sama pätee toisin päin: osa lainoista, jotka on otettu tiettyä vuonna, maksuhäiriö tulee vasta myöhemmin.

yritykset eivät myönnä pienlainoja alle 20-vuotiaille. Vippihäiriöiden määrä ikäluokittain noudattaa vippien myöntämisen luvussa 2.1 kuvattua yleistä asiakasprofiilia sikäli, että kummassakin suunta on laskeva alle 35-vuotiaista vanhempiin ikäluokkiin (lukuun ottamatta alle 20-vuotiaita kuten edellä todettiin). Taulukosta 4 käy myös ilmi, että poikkileikkauksessa vippihäiriöiden kokonaismäärä henkilöä kohden on luonnollisesti suurempi kuin uusien häiriöiden vuositarkastelussa, mitä edellä kuvattiin. Häiriöiden määrä henkilöä kohden on suurin 20–24-vuotiailla (3,52); alle 20-vuotiailla se on lähes yhtä suuri (3,36), ja ikäluokassa 25–30 vuotta vain hiukan sitä pienempi (3,23). Ikäluokasta 20–24-vuotiaat alkaen vippihäiriöiden määrä henkilöä kohden laskee tasaisesti.

Taulukko 4 Pikavippihäiriöt ikäluokittain 18.1.2012

ikäluokka	Vippihäiriölliset henkilöt lkm	Vippihäiriöt lkm	Häiriöt/hlö
<20	1 645	5 531	3,36
20–24	14 600	51 364	3,52
25–29	10 822	34 989	3,23
30–34	7 481	22 616	3,02
35–39	5 727	16 346	2,85
40–44	5 331	14 464	2,71
45–49	5 225	13 762	2,63
50–54	4 139	10 858	2,62
55–59	3 015	7 839	2,6
60–64	2 154	5 478	2,54

Lähde: Suomen Asiakastieto Oy

Taulukossa 5 on puolestaan tarkasteltu *uusia pikavippihäiriöitä* ikäluokittain vuosina 2009–2012. Tuloksia on yhdistelty 10 vuoden jaksoihin havainnollisen yleiskuvan saamiseksi. Tässäkin erittelyssä vippihäiriöllisten henkilöiden määrä vähenee ikääntymisen myötä, mikä pätee kaikkiin tarkasteluihin vuosiin. Taulukosta käy myös ilmi, että vippihäiriöllisten henkilöiden määrä on selvästi lisääntynyt kaikissa ikäluokissa vuosien 2009 ja 2011 välillä; toisaalta vippihäiriöiden keskimääräinen määrä henkilöä kohden on samalla hiukan vähentynyt yleisesti ottaen.

Taulukko 5 Uudet pikavippihäiriöt ikäluokittain 2009–2012

ikäluokka	Vippihäiriölliset henkilöt (2009 – 2010 – 2011)	Häiriöt/hlö (2009 – 2010 – 2011)
20–29	9103 – 9920 – 13771	2,94 – 2,33 – 2,57
30–39	4527 – 4816 – 7112	2,71 – 2,21 – 2,18
40–49	3096 – 3541 – 6120	2,46 – 2,21 – 2,07
50–59	2151 – 2521 – 3233	2,41 – 2,03 – 2,1
60–69	907 – 970 – 1560	2,39 – 1,9 – 1,98

Lähde: Suomen Asiakastieto Oy

Taulukossa yllä ei ole eritelty sukupuolen vaikutusta, mutta Suomen Asiakastiedon erittelyn mukaan *mies-* *ten osuus uusista pikavippimerkinnöistä on noin 55*

prosenttia, eli sukupuolten välillä ei ole suuria eroja. Tarkemmin tarkasteltuna keskimääräiset euromäärät ovat Suomen Asiakastiedon mukaan naisilla ja miehillä samansuuruisia, mutta miehillä on keskimäärin hiukan useampia häiriöitä kuin naisilla.

Kappalemääräisesti vippihäiriöitä tulee eniten 20–24-vuotiaille miehille. Lisäksi vuosi 2011 on edellisiin vuosiin verrattuna synkentänyt heitä koskevia lukuja selvästi: heitä oli 4 596, vippimerkintöjä oli 13 329 ja häiriösumma oli yhteensä 1 787 828. Taulukosta 6 käy myös ilmi, että vippihäiriöiden keskimääräinen määrä on tämän ryhmän osalta noussut vuonna 2011 vuotta 2009 vastaavalle tasolla. Vastaavan ikäiset naiset ovat seuraavaksi ongelmaisin iän ja sukupuolen mukaan tarkasteltu ryhmä.

Taulukko 6 Uudet pikavippihäiriöt 2009–2012: 20–24-vuotiaat miehet

Vuosi	Vippihäiriölliset henkilöt	Häiriöt/hlö	Häiriösumma
2009	2 675	2,92	1 194 469
2010	3 233	2,34	1 118 098
2011	4 596	2,9	1 787 828

Lähde: Suomen Asiakastieto Oy

2.3 Velkaongelmiin apua hakeneiden erittelyä

Takuu-Säätiö ylläpitää Velkalinjaa, jonne kuka tahansa voi soittaa velkahuolien takia. Vuonna 2011 Velkalinjaan soitettiin 16 942 kertaa. Näistä 4 669 puheluun kyettiin vastaamaan. Seuraavassa on eritelty soittaneiden taustatietoja vuodelta 2011. Asiakaspuhelujen tilastoinnissa on eritelty ensisijainen ja toissijainen velkalaji. Asiakkaista 962 ilmoitti velkaantumisen ensitai toissijaiseksi syyksi pikavipit. Ensisijaisesti vipeillä velkaantuneita oli 358 kappaletta ja vain pikavipeistä velkaantuneita oli 143. Jo tässä yhteydessä on hyvä todeta sama kuin edellä, että "vain pikavipeillä" velkaantuminen on ehkä hiukan todellisuudelle vieras kategoria, sillä ryhmään ei sijoitu sellaista, jolla on yksikin maksamaton lasku pikavippien lisäksi. Kun edellä mainittu kolmijako suhteutetaan asiakkaiden taustatietoihin, saadaan kuitenkin kiintoisaa tietoa. Seuraavassa eritellään havaintoja, joiden osalta kolmijako tuottaa selkeitä eroja ryhmien välillä.

Ensiksikin mitä enemmän velkalajeissa korostuvat asiakastietojen mukaan pikavipit, sitä todennäköisemmin henkilö on työtön. Sairaudella oli kuitenkin sitä suurempi merkitys velkaongelmien taustatekijänä, mitä vähäisempi oli pikavippien osuus. Sama tilanne päti eroon tai muuhun perheolojen muutokseen. Opiskelijoiden osuus sen sijaan kasvoi huomattavasti pikavippien lisääntyvän osuuden myötä. Merkittäviä eroja on myös kategoriassa lapseton perhe; niiden osuus oli sitä suurempi mitä pienempi rooli pikavipeillä oli velkaantumisessa.

Taulukko 7 Velkalinjaan soittaneet 2011: taustatekijöiden merkitys vippien suhteellisen osuuden mukaan

Vippien suhteellinen osuus	Työtön	Sairaus	Ero/muu perheolojen muutos	Opiskelija	Lapseton perhe
Kaikki vippiasiakkaat	13,20 %	10,30 %	7,70 %	7,20 %	19,50 %
Ensisijaisesti vippejä	19,70 %	7,80 %	4,80 %	13,90 %	11,00 %
Vain vippejä	25,50 %	2,20 %	2,20 %	19,90 %	4,20 %

Kategoriassa ”vain pikavippejä” ei voi olla mukana muita velkamuotoja silkan määrittelyn takia, kun taas kahdessa muussa ryhmässä keskeisimmät velkatyypit olivat kulutusluotot ja pikavipit vaihtelevassa järjestyksessä. Kiintoisaa tietoa ilmenee näiden ulkopuolisista velkatyypeistä. Kategoriassa ”kaikki asiakkaat joilla pikavippejä” muita velkatyyppejä kuin kulutusluottoja tai pikavippejä ei juuri ollut, kun taas kategoriassa ”ensisijaisesti pikavippejä” korostui muina velkatyypeinä kulutusluottojen lisäksi erityisesti rästilaskut (12,4 %), vuokravelka (4,5 %) ja opintolaina (3,8 %). Prosenttimäärät eivät ole sinänsä suuria, mutta ryhmässä ”kaikki asiakkaat joilla vippejä” ne ovat selkeästi pienemmät (rästilaskut 3,7 %, vuokravelka 1,3 % ja opintolaina 1,1 %).

On vaikea tietää, missä määrin Velkalinjaan soittavat edustavat velkahuolista kärsiviä keskimäärin, mutta soittajien kohtalaisen vuosittaisen määrän vuoksi edellä mainittuja eroja voidaan pitää suuntaa-antavina. Toisin sanoen mitä enemmän soittajien velkaongelmista korostuvat pikavipit, sitä todennäköisemmin soittaja on työtön tai opiskelija (eli vähätuloinen), ja hänellä on pikavippien lisäksi todennäköisesti kulutusluottoja, mutta hiukan myös rästilaskuja, vuokravelkaa tai opintolainaa. Vastaavasti mitä enemmän veloissa korostuvat kulutusluotot, sitä todennäköisemmin ongelmien taustoissa on sairautta tai perheolojen muutosta eikä kulutusluottojen lisänä ole juurikaan muita velkatyyppejä kuin pikavippejä.

2.4 Selvityksiä ja tutkimuksia vippien käytöstä ja maksuongelmissa

Takuu-Säätiön Velkalinjan asiakaskunnan erittelystä tehdyt havainnot ovat monin tavoin yhteensopivia velkaneuvonnan asiakaskunnan luonnehdinnassa, jonka mukaan alle 24-vuotiailla nuorilla on muita ryhmiä enemmän laskuja tai vippejä (yhdistetty samaan kategoriaan), ja tuon ikäisillä nuorilla on myös muita ikäryhmiä enemmän maksamattomia vuokrasaataavia (Valkama 2011, 4). Kyseisen tutkimuksen mukaan vaikeus hoitaa raha-asioita oli yleisintä nuorilla aikuisilla (25–34-vuotiaat), mutta yleinen taitamattomuus taloudenhallinnassa oli yleisesti ottaen suurin yksittäinen syy velkaneuvonnan asiakkaiden velkaongelmien taustalla (emt. 5).

Elisa Valkaman ja Vesa Muttalaisen (2008, 49) mukaan pikaluottojen takia joutuu maksuvaikeuksiin tyypillisesti ”20–24-vuotias mies, jolla on vähintään yksi 100–150 euron maksamaton pikaluotto”, kun aineistona olivat pikaluottoihin liittyvät velkomustuomiot elokuussa 2007. Aineisto kattoi tapaukset, joissa yritys peri saataviaan itse. Naisten osuus korostui vanhemmissa ikäryhmissä. Kolmasosa kännykällä otettujen pikaluottojen takia velkaantuneista asui Etelä-Suomessa ja noin kolmannes Länsi-Suomessa, mutta velallisia asui suhteessa asukasluukuun eniten Pohjois-Suomessa ja toiseksi eniten Itä-Suomessa eli Suomen köyhimmillä alueilla. (Mts. 47–48.)

Luottojen käytön dynamiikkaa niitä ottaneiden näkökulmasta ovat puolestaan tutkineet Risto Kaartinen ja Jaana Lähteenmaa (2006) kauppa- ja teollisuusministeriön tilaamassa selvityksessä. Siinä pyrittiin kuvailemaan kulutusluottojen ja erityisesti pikavippien ottamiseen liittyviä piirteitä ikäryhmässä 18–29-vuotiaat. Tämä aineisto perustui internetin avulla tehtyihin kyselyihin. Aineiston lopullinen koko oli 1 610 vastaajaa, joista 433 oli ottanut pikavippejä. Pikavipin ottaneita saatiin tavoitettua siis melko runsaasti, mutta analyysin yleistettävyyttä rajoittaa silti epätietoisuus perusjoukosta.

Kaartinen ja Lähteenmaa (2006) vertasivat pikavippejä ottaneita ihmisiin, jotka eivät ole ottaneet pikavippejä mutta kylläkin muita kulutusluottoja samoin kuin ihmisiin, joilla ei ollut taustalla lainkaan kulutusluottoja. Selvisi, että kulutusluottoja otetaan kaikissa tulo- ja työmarkkina-asemaryhmissä, mutta pikavipit kohdentuivat erityisesti työttömiin, yksinhuoltajiin ja huonotuloisiin. Lisäksi pikavippaajilla oli muita ryhmiä enemmän tiedostettuja rahan hallinnan ongelmia, ja pikavipin ottaminen ja toistuva laskujen maksun viivästyminen kietoutuivat ilmiöinä yhteen. Ainoastaan 17 prosenttia pikavippiä käyttäneistä sanoo ottaneensa vain yhden vipin. Yli puolet vipanneista oli käyttänyt pikavippejä neljästä viiteen kertaa, ja 35 prosenttia oli käyttänyt niitä kuudesti tai useammin (mts. 42). Työmarkkina-asemalla vaikutti olevan vaikutusta useasti vippaamiseen; suhteessa muihin ryhmiin pikavippejä ottivat erityisesti työmarkkinoiden marginaalissa olevat sekä työttömät tai lomautetut eli henkilöt, joilla olettaisi olevan erityisen huono taloudellinen tilanne.

Kaartisen ja Lähteenmaan (2006) selvityksessä tyypillisin pikavipin käyttökohde 18–29-vuotiailla oli juhliminen ja nautintoaineet. Sen jälkeen tuli ruoka, ja kolmanneksi tyypillisimpänä käytön syynä oli muiden velkojen tai niiden korkojen maksaminen. Tulos ei silti tarkoita sitä, että juhliminen ja nautintoaineet olisivat vastaajilla aina ensisijainen käyttökohde, sillä vastaukseen sai valita usean vaihtoehdon. Joka tapauksessa luottorahaa käytettiin juhlimiseen ja nautinta-aineisiin kaikissa väestöryhmissä, joskin yksinhuoltajat, työttömät ja työmarkkinoiden marginaalissa elävät käyttivät luottoja näihin tarpeisiin hiukan muita enemmän. Ero kasvoi selvästi, kun tarkastelu kohdentui ruoan, vuokran, kännykkäkulujen, terveydenhoitokulujen,

liikennekulujen maksuun ja velkojen takaisinmaksuun, eli peruselinkustannusten osalta vähäosaisimmat turvautuivat pikavippeihin ja muihin kulutusluottoihin muita herkemmin. Myöhemmässä tutkimuksessa pikavippaamista on hahmotettu muun muassa velkaantumisen ja talousongelmien eräänlaisena kehityskertomuksena, jossa huonotuloisuus ja pienituloisuus johtavat vippikierteeseen, jonka viimeisessä vaiheessa velkaa otetaan velan päälle (Kaartinen, Autio & Lähteenmaa 2009).

Yhdessä opinnäytetyössä on tutkittu pikavippien käyttöä nuorten aikuisten parissa (Virtanen 2009). Empiirinen tutkimusaineisto jäi suppeaksi, eikä siitä voi tehdä yleistäviä päätelmiä. Laadittu kysely tavoitti henkilöstöyrityksen rekisteriin perustuen 137 henkilöä, joista kyselyyn vastasi 55 henkilöä. Heistä vain neljällä oli ollut kokemuksia pikavipeistä. Nämä neljä olivat kuitenkin esittelyn arvoisia tapauksia. Kaikki olivat naisia. Yksi oli ottanut yhden vipin, toinen kaksi, kolmas 20 ja neljäs 30. Vippejä 20 kertaa ottanut ilmoitti vippaamisen syiksi seuraavia asioita: matkailu, harrastus, ruoka, kännykkäkulut, liikennekulut, muiden velkojen maksu, nautintoaineet sekä juhliminen. Henkilö oli 21–23-vuotias vuokralla asuva opiskelija, jolla oli hiukan työtuloja. Vippejä vielä enemmän käyttänyt ilmoitti käyttökohteiksi puolestaan seuraavia asioita: auto tai muu moottoriajoneuvo, elektroniikka/sisustus, matkailu, vuokra, harrastus, vaatteet/jalkineet, ruoka, muiden velkojen maksu sekä juhliminen. Kuten opinnäytteessä todetaan, kummallakin vippien suurkäyttäjällä lainojen käyttökohteet olivat pitkälti sellaisia menoja, joihin vippejä ei varmaankaan tarvittaisi paremmalla rahan käytön suunnittelulla.

Lisäksi edellä mainitussa Taloustutkimuksen syyskuussa 2010 tekemässä kyselyssä (500 vastaajaa joista 33 oli ottanut pikavippejä) selvitettiin myös pikavipin oton tarkoitusta. Ruokaan sanoi ottaneensa 34 prosenttia pikavipin ottaneista, ja tällainen henkilö oli todennäköisemmin nainen kuin mies, joko nuorinta tai vanhinta ikäluokkaa, joko opiskelija, työtön tai lasta kotona hoitava taikka toimihenkilö. Seuraavaksi eniten vippejä oli otettu lapsista tai kodinhoidosta aiheutuviin kuluihin (27 prosenttia). Tässä ryhmässä korostuivat erityisesti naiset ja opiskelijat. Kolmanneksi eniten vippejä oli otettu juhlimiseen. Tällaiset henkilöt olivat todennäköisimmin nuorinta ikäluokkaa, opiskelijoita tai työttömiä/lasta kotona hoitavia. Yllättävä rahantarve tuli viidentenä. Siinä korostui selvästi miesten ja yrittäjien/johtajien osuus, mikä viittaa todennäköisesti pienyrittäjiin.

Pikavippejä otetaan selvitysten mukaan siis niin turhuuksi kuin perustarpeisiin, mutta onko jälkimmäinen suomalaisessa yhteiskunnassa aivan välttämätöntä? Susan Kuivalainen (2007, 53) on tutkinut vuonna 2005 kerätyllä aineistolla toimeentulotuen alikäyttöä ja todennut, että varovaisesti arvioiden tukeen oikeutettuja olisi kaksinkertainen määrä kuin tuen piirissä on ihmisiä. Hänen tekemänsä rohkeamman arvion mukaan tukeen oikeutettuja olisi kaksi ja puoli kertainen määrä.

Suurin osa tukeen oikeutetuista määrittyi köyhiksi, ja suurimmalla osalla heitä oli vaikeuksia suoriutua maksuista. Syinä toimeentulotuen alikäyttöön Kuivalainen mainitsee tietämättömyyden järjestelmästä, tuen saantiehtoista ja myöntämiskäytännöistä, mutta myös leimautumisen pelon ja tarvittavien tositteiden määrän. Tuen hakemisprosessiin liittyvät mahdolliset nöyryyttävät käytännöt voivat myös vähentää hakemista. ”Moni pienituloisen haluaa mieluummin tulla toimeen omilla tuloillaan kuin hakeutua sosiaalitoimiston asiakkaaksi ja leimautua yhteiskunnan elätiksi” (Kuivalainen 2007, 50). Reetta Ruokonen (2007) on pro gradu -työssään tutkinut perheiden kokemuksia köyhyydestä kirjoituskilpailuaineistolla. Aineistosta käy ilmi sosiaaliavustusten hakemisen häpeällisyys, minkä takia niitä ei aina haeta. Köyhyys itsessään ilmenee hävettävänä, se ettei pärjätä omillaan, mutta tunnetta lisäävät nöyryytyksen kokemukset tuen hakuprosessiin liittyen (mts. 88–89). Osa kertoo näkevänsä mieluummin nälkää tai turvautuvansa pikavippeihin kuin hakevansa apua sosiaalitoimistosta. Velan ottaminen voikin olla yhtä hyvin köyhyyden syy kuin seuraus, ja usein ne sekoittuvat sitä mukaan kuin lisävelan ottaminen kasvattaa ongelmia (mts. 54–55, 102).

3 Havaintoja ja tutkimuksia USA:n payday-lainasta

3.1 Payday-lainaamisen laajuus ja luonne

USA:ssa on ollut mahdollista saada ns. ”payday loan” -muotoista pienlainaa 1980-luvun lopusta alkaen. Toiminta on sittemmin laajentunut huomattavasti. Maaliskuussa 2010 yli 19 miljoonassa kotitaloudessa oli otettu payday-lainaa yhteensä 53 miljardin dollarin edestä. Payday- ja muiden pienlainojen markkinapaikat kolminkertaistuivat vuosien 1999 ja 2006 välillä. (Martin 2010, 564). Lainapaikat ovat perinteisesti fyysisiä toimipisteitä, joihin astutaan sisään asioimaan, mutta markkinoille on myös tullut nettipalveluita.

Payday-laina USA:ssa vaihtelee tyypillisesti 200 ja 500 dollarin välillä. Vuosikorot ovat korkeat, ja takaisinmaksuaika on tyypillisesti kaksi viikkoa. Lainan saamiseksi täytyy esittää pankkitili ja palkkakuitti. Lainaprosessi etenee siten, että lainaaja allekirjoittaa shekin palkkapäivälle, ja lainanantaja voi sen tuolloin lunastaa. Vaihtoehtoisesti lainaaja voi jatkaa lisähinnasta saman lainan maksua muutaman viikon eteenpäin. Tätä voi tehdä usean kerran, ellei osavaltio ole asettanut siihen rajoitteita. Ja toki USA:ssa, kuten Suomessa, vanhan pienlainan voi maksaa pois uudella pienlainalla. Suomessa tähän tarkoitukseen otettava uusi laina on käytännössä otettava toisesta yrityksestä. USA:ssa kumpikin on periaatteessa mahdollista, joskin osassa osavaltioita on asetettu rajoitteita (”viilentymisaikoja”) siihen, kuinka pian samasta paikasta voi ottaa uuden lainan.

3.2 Payday-lainaaminen ja vippikierre

Lukuisat amerikkalaiset tutkimukset ovat tuoneet esille, että "payday loan" synnyttää helposti velkakierteitä, joissa alkuperäistä lainaa jatketaan kuluja vastaan tai vanha laina maksetaan ottamalla uutta "payday"-lainaa. Tutkimuksia on niin runsaasti, että tätä havaintoa voi pitää kiistattomana.

Yhden tutkimuksen mukaan noin 40 prosenttia payday-laina-asiakkaista jatkoi lainaa (jatkaen samaa lainaa maksusta tai ottamalla uuden vanhaa lainaa korvaamaan) yli viisi kertaa vuoden aikana, ja kymmenen prosenttia asiakkaista uusi lainan vähintään 14 kertaa (Elliehausen & Lawrence 2001, 38–39). Tutkimus on siinä mielessä merkittävä, että toimiala on ollut sen keskeinen rahoittaja, eli tulosten voisi siinä mielessä ajatella olevan "toimialamyönteisiä". Samassa tutkimuksessa todettiin, että 70 prosenttia sellaisista payday-lainajista, jotka olivat harkinneet jotain muuta lainaamisen muotoa, piti prosessin nopeutta ja helpoutta tai lainapaikan kätevää sijaintia tärkeimpinä syinä payday-lainan hakemiseen (mts. 51). Alle 35-vuotiaiden asiakkaiden osuus painottui verrattuna koko väestön ikärakenteeseen (mts. 30).

Toisessa kansallisessa tutkimuksessa on todettu, että 46 prosenttia kaikista payday-lainoista on joko vanhojen lainojen uusintoja tai uusia lainoja, jotka on otettu välittömästi aiemman jälkeen (Flannery & Samolyk 2005, 12). Moni tutkimuksista on osavaltiokeksisiä. Yhdessä tutkimuksessa selvitettiin tilannetta Oklahomassa (vuoden 2006 ajalta) ja Floridassa (syyskuu 2006–elokuu 2007). Tulosten mukaan valtaosa kaikista lainoista (76 %) otettiin kahden viikon kuluessa siitä, kun edellinen payday-laina on maksettu. Näistä puolestaan valtaosa otettiin päivän sisällä edellisen lainan maksusta. (Parrish & King 2009.) Coloradossa on puolestaan havaittu, että 65 prosenttia payday-lainojen volyymistä muodostuu asiakkaista, jotka ottavat yli 12 payday-lainaa vuodessa (Chessin 2005, 411).

Pohjois-Carolinassa vuonna 1999 tyypillisen lainayrityksen asiakkaista lähes 35 prosentilla oli puolestaan yli 10 lainatransaktiota vuoden aikana ja yli 50 prosentilla niitä oli yli seitsemän. Transaktio voi tarkoittaa yhtä lailla lainan uusimista kuin uuden lainan ottamista. Edellä mainittuihin lukuihin sisältyvät vain yhden keskivertoyrityksen asiakkaat (Caskey 2002, 33). Kun Indianan osavaltiossa tarkasteltiin 36 lainayrityksen asiakkaita vuonna 1999, havaittiin, että payday-laina-asiakas otti keskimäärin 12 lainaa vuoden aikana ja että yli 90 prosenttia asiakkaista uusi lainan vähintään kerran. Lainan uusimisia oli keskimäärin 10 asiakasta kohden vuoden aikana. (Caskey 2002, 33.)

Osassa tutkimuksia kiinnitetäänkin huomiota siihen, että lainaajat saattavat ottaa lainoja ristiin eri paikoista. Esimerkiksi yhdessä tutkimuksessa on ha-

vaittu, että lähes puolet payday-lainoja käyttäneistä on lainannut useammalta kuin yhdeltä yritykseltä. Näistä yli kolmannes käyttänyt uusia lainoja vanhojen maksuun (Elliehausen & Lawrence 2001, 40). Yhden tutkimuksen arvion mukaan kolmannes on aivan liian vähän suhteessa todellisuuteen (Martin 2010). Nämä tulokset ovat siitä merkittäviä, että USA:ssa on ollut mahdollista maksaa vanha laina pois korvaamalla se uudella lainalla (joskin tähän on alettu asettaa rajoituksia).

Yhdessä tutkimuksessa puolestaan on selvitetty ensimmäisen payday-lainan yhteyttä hakeutumiselle henkilökohtaiseen konkurssiin (Skiba & Tobacman 2011)¹⁰. Yhteys on ilmeinen kahden vuoden tarkastelujaksolla, eli tutkijat päättävät payday-lainan lisäävän konkurssiin hakeutumista. Tutkimuksen mukaan selittäviä tekijöitä yhteyden taustalla ovat lähtökohtaisesti heikko talous ja toistuva lainanotto. Lisäksi on havaittu, että payday-lainajien ymmärrys lainojen korkojen muodostuksesta on huonoa, vaikka he ovatkin suurimmaksi osaksi suhteellisen hyvin tietoisia lainan välittömistä kustannuksista (Caskey 2002, 3). Ymmärrys lisääntyvistä kokonaiskuluista olisi kuitenkin tärkeää juuri sen takia, että payday-velassa eletään käytännössä usein pitkiä yhtenäisiä jaksoja yksittäisten, harvoin tapahtuvien lainanottojen sijaan (Chessin 2005). Toimialan mukaan vähintään 90 prosenttia payday-lainoista maksetaan joka tapauksessa takaisin, mutta tämä perustuu Leslie Parrishin ja Uriah Kingin (2009) mukaan juuri lainojen kierrättämiseen, mikä on edellä kuvattujen uusimislukujen ja tutkimustulosten perusteella ilmeistä muutoinkin.

Tutkimuksissa pohditaan myös lainakierteeseen joutumisen syitä. Kierteen syntymistä kutsutaan usein termillä velka-ansa ("debt trap"). Yksi keskeinen lähtökohta payday-lainojen ottoon on ymmärrettävästi sen helppous, kuten edellä on tullut ilmi (Elliehausen & Lawrence 2001, 51). Sen lisäksi, että taloudellinen tilanne on usein heikohko, muidenkin kierteeseen joutumisen syiden arvellaan olevan pitkälti psykologisia: lainan ottaja ei osaa välttämättä täysin ennakoida tilannetta maksuajankohtana (Francis 2010). Behavioraalinen taloustiede selittää tätä puutteellisella itsekontrollilla, ylioptimisella suhtautumisella omiin mahdollisuuksiin sekä taipumuksella lyhyen ajan tarpeiden tyydyttämiseen (Francis 2010: Jolls et al. 1998). Nämä ovat hyvin yleisinhimillisiä käyttäytymistaipeuksia, jotka tekevät lainakierteeseen joutumisen ymmärrettäväksi. Samasta ilmiöstä voidaan käyttää myös termiä rajoittunut tahdonvoima selittämään valmiutta maksaa ylimääräistä siitä, että saa houkuttelevan tuotteen kuten pienlainan käyttöön heti eikä vasta muutaman viikon päästä (Ahtonen 2010, 135). Behavioraalinen taloustiede on yleensäkin purkanut rationaaliseen valintaan liittyviä myyttejä korostaen taloudellisen

¹⁰ Kyseessä on "chapter 13 bankruptcy" eli eräänlainen amerikkalainen velkajärjestelymuoto.

toiminnan "aitoja" psykologisia taustatekijöitä (Thaler & Sunstein 2008).

Amerikkalaisissa tutkimuksissa payday-lainakierreestä on siis erilaisia tarkastelutapoja, mutta kaikki tulokset vahvistavat osaltaan havaintoja, että lainakierre on tavattoman yleistä. Onko tuloksia sitten mielekästä suhteuttaa Suomeen jollakin tavoin? Lainojen myöntökäytännöissä on eroja, mutta kummassakin maassa yksi keskeinen peruste ottaa lainoja on niiden helpous. Ei ole myöskään syytä epäillä, että pienlainan ottajien käyttäytymisessä olisi psykologisessa mielessä erityisiä eroja maiden välillä (puutteellinen itsekontrolli, ylioptimismi, lyhyen ajan tarpeiden tyydyttäminen). USA:ssa saman lainan helppo jatkaminen on osaltaan synnyttänyt kierteitä, mutta vaihtoehtona on myös ollut lainojen ottaminen ristiin, mikä on Suomessakin mahdollista. USA:ssa lainaajilta on toisaalta edellytetty näyttöä pankkitilistä, osoitteesta ja työssä saatavista tuloista. Suomessa pankkitiliä on alettu käytännössä edellyttää tunnistamiskäytäntöjen myötä.

Kritiikin lisäännyttyä USA:ssa monissa osavaltioissa onkin alettu rajoittaa payday-lainojen tarjontaa, ja keskustelua parhaista sääntelytavoista sekä niiden hyödyistä ja ongelmista on käyty runsaasti.¹¹ Osassa osavaltioita payday-laina on kielletty kokonaan, ja yhdessä osavaltiossa (Georgia) se jopa kriminalisoitiin vuonna 2004. Vuonna 2007 USA:n puolustusministeriö totesi puolestaan payday-lainat haitallisiksi ja määräsi 36 prosentin korkokaton puolustusvoimien henkilökunnalle ja heidän perheenjäsenille myönnettäviin payday-lainoihin.. Tyypillisiä rajoittamisen muotoja ovat puolestaan korkokatot tai määräykset, jotka rajoittavat lainan uusimista tai toistuvaa lainanottoa.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimustehtävät

Pikavipeistä aiheutuvien ongelmien tutkiminen on vaikeaa. Tarkinta tietoa pikavippien osuudesta velkomustuomioista saisi alkuperäisistä tuomioista, mutta niiden systemaattinen analyysi on työlästä, eikä sitä ole ollut mahdollista tehdä tämän tutkimuksen reunaehdoin. Maksuongelmien tilastoituminen oikeudellisiin tietojärjestelmiin suodattaa puolestaan pois osan keskeisestä tiedosta. Tämä ei silti tarkoita sitä, etteikö tarjolla olisi kohtuullisen luotettavaa, suuntaa-antavaa tietoa maksuongelmista. Tässä tutkimuksissa sitä edustaa erityisesti Suomen Asiakastiedon tuottama erittely tietokannastaan. Kuten edellä on tullut esille, siinä yksi merkittävä huomio on vippihäiriöiden keskittyminen nuoriin aikuisiin, sekä miehiin että naisiin, mutta aivan erityisesti 20–24-vuotiaisiin miehiin. Muut velkaongelmaisten tilannetta erittelevät analyysit ja selvitykset

täydentävät vippiongelmissa muotoutuvaa kuvaa. Vaikka edellä esitellyjä aineistoja ei voi pitää täysin edustavina, yksittäisten analyysien puutteiden voidaan ajatella jossain määrin korvautuvan niiden yhteistarkastelulla – varsinkin kun edellä kuvatut analyysit rakentavat samansuuntaista, toisiaan läheisesti täydentävää kuvaa. Siinä vippiongelmaa on kaikissa ikäryhmissä, mutta niitä syntyy aivan erityisesti nuorille aikuisille, joilla vippien käyttö voi olla yksittäistapauksissa hyvinkin runsasta. Pelkistään keskeinen syy tällaiselle vippien käytölle vaikuttaisi olevan suhteellisen vähäiset tulot yhdistettynä kuluttamiseen yli välttämättömien tarpeiden.

Tämän tutkimuksen tarkoitus on tuottaa uuden tyyppisellä aineistolla lisää täydentävää näkökulmaa pikavipeistä aiheutuviin ongelmiin. Internetin velka-aiheisia keskusteluja analysoimalla tutkimus tuottaa tietoa sekä yrityspohjaisista että epävirallisista pienlainamarkkinoista erityisesti *lainanottajien näkökulmasta käsin*. Ilmiö, jonka luonnetta ja mekanisme raportoitiin erityisesti käsitellään, on vippikierre: kuinka se syntyy – minkälaisille ihmisille ja millaisissa olosuhteissa, kuinka kierre pahenee, millaiseksi se koetaan, millaisia seurauksia sillä voi olla ja kuinka siitä on mahdollista päästä eroon? Mediassa on esitelty traagisia kohtaloita, joissa vipeillä on ollut roolinsa; ovatko tuollaiset tarinat yksittäisiä "kauhukertomuksia", vai voiko niillä olla yleisempää merkitystä? Entä miten luottokelpoisuus liittyy pienlainojen käyttöön ja yrityksiin saada niitä?

Vippikierre on lähtökohtaisesti ongelmia korostava käsite. Lisäksi aineisto on sen tyyppistä, että se korostaa vippien ongelmallisia ulottuvuuksia. Toisin sanoen omaehtoisesti syntyvässä nettikeskustelussa tarve ongelmakeskeiselle puheelle on ilmeisesti suurempi kuin positiivisten kokemusten esittelylle. Voisikin todeta, että nettikeskustelu velkaongelmista muodostaa pikemmin eräänlaisen vertaisryhmän kuin harrastuskerhon. Tutkimuksen tarkoitus ei ole kuitenkaan todeta kehämäisesti, että vippikierre on ongelmallista vaan tuoda laadullisen aineiston analyysillä lisääntyvää ymmärrystä siihen, *minkälaisiin seikkoihin kierteen ongelmallisuus perustuu*.

Vaikka tutkimuksen lähestymistapa onkin etupäässä ongelmakeskeinen, tutkimus ei kyseenlaista pikavippien myönteisiä ulottuvuuksia – sitä, että osalle pienlainaajia pikavipit ovat todennäköisesti toimiva ratkaisu tilapäisiin rahatarpeisiin. Elämme muutoinkin luottoyhteiskunnassa, jossa luottojen runsas käyttäminen on ikäänkuin normalisoitunut arkeen ja tullut sosiaalisesti hyväksyttäväksi (ks. Muttilainen 2002; Rantala & Tarkkila 2010). Pikavippien osalta kyse on kuitenkin siitä, että tietyissä tilanteissa ja tietyillä edellytyksillä vipeistä aiheutuu niiden erityisluonteesta johtuen osalle ihmisille ongelmia. Tässä raportissa tarkoitus on siis avata ongelmien luonnetta niitä kokevien näkökulmasta.

¹¹ Tähän kysymykseen ei ole tässä tutkimuksessa mahdollista paneutua, sillä se on oma laaja keskustelunsa, jossa pitää ottaa huomioon niin osavaltioiden kuin sääntelymuotojen erilaisuus.

Aineiston esittelyn jälkeen vippikierteitä analysoidaan eri näkökulmista kierteen luonnetta reflektoiden. Näissä tarinoissa vippikierre näyttäytyy ilmiönä, jolla on alku, keskikohta ja loppu, taikka kyse voi olla myös toistuvasta syklistä. Seuraavaksi tarkastellaan tilannetta, jossa vippien käytölle tai vähintään halulle saada niitä ei näy loppua, vaikka tarvitsijoilla on ilmeisimmin maksuongelmia, osalla maksuhäiriömerkintäkin. Analyysin viimeisessä osiossa tarkastellaan tilanteita, joissa alan yritysten tarjoamia vippejä ei enää saada, vaan pienlajan tarvitsijat turvautuvat epävirallisiin markkinoihin.

Tutkimuksen lopuksi havainnot suhteutetaan vielä tilastotietoihin pikavipeistä maksuongelmineen. Se tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kokemustason tason tarkastelussa vippien euromäärillä ei ole absoluuttisessa mielessä juuri merkitystä, jos maksamattomat vippilaskut ovat lainaajalle hänen elämäntilanteessaan musertavia. Yhtä lailla maksuhäiriömerkintöjen määrä ei kerro siitä, kuinka pitkään ja millä tavoin vippien kanssa on mahdollisesti kamppailtu ennen merkinnän syntymistä. Samoin maksuhäiriömerkintöjen puuttuminen ei kerro sellaisista vippien kanssa kamppailuista, joista henkilö lopulta selviytyi – mahdollisesti lähiomaisen tai tuttavien avustuksella tai kulutusluotolla. Kuvatunkaltaiset näkökulmat vaikuttavat suoraan siihen, kuinka hyvin maksuongelmatilastot kertovat pikavippeihin liittyvistä ongelmista. Tämän vuoksi lopussa onkin tarkoitus pohdita, mitä olisi tilastojen käytössä ja tulkinnoissa olisi hyvä ottaa huomioon, kun ne suhteutetaan vippiongelmiin luonteeseen.

4.2 Aineisto ja sen analyysi

Edellä luvussa 2 on esitelty tutkimuksen sekundaarisia tilastoaineistoja, jotka taustoittavat tutkimusta. Tässä luvussa käsitellään analyysin varsinaisena kohteena olevaa primaariaineistoa. Se on koostettu internetin velka-aiheisilta keskustelupalstoilta. Tällainen aineisto on luonnollisesti syntynyt, eli tutkijan mahdolliset ennakkokäsitykset eivät voi vaikuttaa sen muodostumiseen. Aineisto mahdollistaa näin sellaisten teemojen esille nousemisen, joita tutkijana ei välttämättä osaisi ennakoita tai ottaa huomioon laadittaessa esimerkiksi teemarunkoa laadullisiin haastatteluihin. Lähtökohta on arvokas, kun kohteena on vippejä käyttäneiden kansalaisten tapa hahmottaa pikavippeihin liittyviä teemoja eri ulottuvuuksineen.

Internetin keskustelupalstat ovat toki huonomaineisia: ne sisältävät provosointeja, piikittelyä ja huonoa argumentointia. Tätä kaikkea on analysoi-

duissa keskusteluissa. Tästä rasitteesta huolimatta palstalla keskustellaan myös tiukasti teemasta, jolloin keskustelun sisältö ilmentää konkreettisia tilanteita tai kysymyksiä, joihin annetaan usein myös asiallisia vastauksia. Provoviestit ja piikittelyt on jätetty pääosin analyysin ulkopuolelle, mutta siltä osin kuin viesti herättää vahvan epäilyksen epäluotettavuudesta, se on pyritty huomioimaan analyysissä.

Keskustelut eivät ole tärkeitä ainoastaan niihin osallistuneille, vaan niillä on myös yleisempää yhteiskunnallista merkitystä: yhteen ketjuun osallistuu yleensä yhdestä kymmeneen keskustelijaa, mutta ketju saatetaan "klikata" auki satoja, jopa useita tuhansia kertoja. Aineistokoosteiden ennätyksellisin ketju niin ajallisen keston kuin lukijamäärän osalta oli nimeltään "Mitäs kaikki vippi paikkoja on olemassa..." Aikavälillä 18.10.2005–23.8.2011 ketju sisälsi aloittajan lisäksi 131 viestiä, ja ketjua oli "klikattu auki" peräti 268 086 kertaa. Toisin sanoen velka-aiheisilla nettikeskusteluilla voi olla hyvin laajakantoisia vaikutuksia niin yksittäisten ihmisten elämään kuin yleisiin käsitystapoihin.

Aineistosta on kerätty systemaattisesti kolme aineistokoostetta. Elokuun puolivälissä 2011 suomi24-sivuston "lainat ja velka" -keskusteluaiheesta kerättiin kaksi sataa ensin tulevaa viestiketjua. Vastaava kooste kerättiin joulukuun puolivälissä 2011. Kyseiset koosteet sisältävät paljon erityyppistä lainakeskustelua, joista pikavippiaiheet on erotettu tätä analyysia varten. Esimerkiksi elokuussa 2011 kerätystä koosteesta on tehty erillinen, aloittajan valitseman aiheen mukainen jäsenitys. Erittely kattaa yleisyyden mukaisessa järjestyksessä esitettynä seuraavia teemoja: lainansaannista keskustelu (koskee muitakin lainamuotoja kuin pikavippejä), velka-asioita koskevasta oikeusjärjestelmästä keskustelu, velanottoon liittyvä moralisointi, apujen tai neuvojen pyyntö hätään ja yleisesti kokemusten vaihto velkaongelmista. Lähes vastaava jäsenitys tehtiin joulukuisesta koosteesta.

Tätä tutkimusta varten keskustelut, jotka liittyvät epävirallisiin lainamarkkinoihin, erotettiin omaksi koostekseen yllä kuvatusta lainansaantia käsittelevästä ryhmästä. Joulukuussa kerättiin myös sata ensimmäistä viestiä saman sivuston "pikavipit"-aiheesta. Kyseinen kooste keskittyy etupäässä pikavippipaikkojen vertailuun. Pikavippikierteistä kertovia tarinoita on puolestaan kerätty kaikista edellä mainituista aineistokoosteista. Vippikierretarinoita kerättiin lisäksi vippikierre.com-sivustolta¹². Edellä kuvatun lisäksi yhden erityisaiheen eli alamaailman lainamarkkinoita käsitteleviä keskusteluja on kerätty eri keskustelupalstoilta googlettamalla.

¹² Vastapainoksi analyysiin olisi voitu ottaa myös positiivisia tarinoita pikavippien koetusta hyödyllisyydestä, mutta aineistokoosteet eivät juuri sisältäneet niitä. Sen kaltaisia tarinoita olisi toisaalta saanut pikalainoja myöntävän Ferratumin lanseeraamasta kilpailusta. Siinä ihmisiä pyydettiin kertomaan, mihin tarkoituksiin vippejä on otettu. Nämä lähtökohdat eivät kuitenkaan tuntuneet tutkimuksellisesti mielekkäiltä, koska kyseessä oli tosiaan kilpailu, jossa parhaalle tarinalle luvattiin 200 euron palkkio. Lisäksi tarinat laadittiin yritykselle, jonka lainapalveluja kirjoittaja haluaa mahdollisesti vielä hyödyntää.

Aineistoon perehtymisen myötä on käynyt ilmi, että edellä kuvattuja keskustelutyypppejä on netissä runsaasti ja että systemaattisella keräämisellä niistä on saatu kohtalaisen edustavat näytteet. Aineistosta löytyy toki loputtomasti yksittäisiä, erityyppisiä esimerkkejä, mutta yleisesti ottaen aineisto vaikuttaisi antavan hyvän kokonaiskuvan tutkimuksessa käsitellyistä teemoista. Esille nousevaa jäsenystä havainnollistetaan lainauksilla, joiden avulla keskustelijoille pyritään antamaan mahdollisimman paljon ääntä.

Analyysin kohteena oleva verkkoympäristö on julkinen, eikä siihen pääsy tai viestien lukeminen vaadi erillistä rekisteröitymistä. Keskusteluihin osallistutaan anonyymisti, ja keskustelijat päättävät itse siitä, missä määrin he laittavat itseään alttiiksi tunnistamiselle. Pääosin mitään tunnistamista mahdollistavia tietoja ei esitetä. Tässä raportissa käytetyistä sitaateista on myös poistettu keskustelijoiden antamat sähköpostiosoitteet, eikä nimimerkkejä ole myöskään laitettu esille. Myöskään pienlainayrityksiä ei mainita nimeltä. Joskus harvoin viesteihin on laitettu esim. tili- tai puhelinnumeroita, mutta myös tällaisia viestejä ei ole tietystikään sijoitettu raporttiin. Kun esille laitetaan lainauksia keskusteluista, kaikki yksittäiset viestit ovat aina eri keskusteluketjuista, ellei erikseen muuta todeta.

5 Vippikierteen kehityskaari

5.1 Analyysin taustaa

Tässä osiossa kuvataan vippikierrettä prosessina: kuinka kierre alkoi, millaisia vaikutuksia vippikierteellä on ollut elämään ja kuinka kierre on päätynyt tai kuinka siihen haetaan ratkaisua. Aineistona on satakunta kierretarinaa, jotka on poimittu suomi24.fi- tai vippikierre.com-sivustolta. Tarinat ovat pääosin vuodelta 2011. Osa tarinoista on jälkikäteistä muistelua, kun taas osa tarinoista on kerrottu akuutissa kriisivaiheessa, jossa mietitään ulospääsyä. Tarinoiden syntymiseen näyttää vaikuttaneen tarve jakaa ahdistusta muiden samaa kokeneiden kanssa, halu varoittaa muita pikavippien vaaroista sekä avun tai neuvojen kysyminen. Kierteiden analyysi antaa arvokkaita näkökulmia siihen, miksi vipeistä tulee monille ongelma.

Vaikka kuvauksista ei voi tehdä tilastollisia päätelmiä, on merkille pantavaa, että tarinat ovat valtaosin nuorten aikuisten kirjoittamia. Hehän edustavat ikäryhmää, jolle syntyy tilastotietojen mukaan muihin ikäryhmiin verrattuna eniten pikavippeihin liittyviä maksuongelmia. Siltä osin nuorten aikuisten tarinoiden painottumista voidaan pitää tutkimuksen kannalta kiintoisana ja arvokkaana asiana. On kuitenkin vaikea sanoa, miksi juuri he haluavat kertoa vippikierteistään. Osin kyse voi olla siitä, että nuoret aikuiset ovat van-

hempiin ikäryhmiin verrattuina avoimempia kertomaan vaikeista kokemuksistaan, neuvoja myös pyytäen, mutta toki kirjoittajissa on muidenkin ikäryhmien edustajia, eikä ikäluokka kaikista tarinoista edes hahmotu.

Analyysi on eriytetty neljään osioon. Aluksi hahmotetaan kierteen syntymistä ja logiikkaa yleisellä tasolla. Toisin sanoen analyysi kohdistuu seikkoihin, jotka tuntuvat olevan suhteellisen yleisiä riippumatta siitä, minkälainen on vippaajan tarkempi profiili. Tämän jälkeen analyysi kohdistuu sellaisiin kierrettä edistäviin yksittäisiin tekijöihin, joissa on enemmän yksilökohtaisia eroja. Kolmanneksi ja neljänneksi esitellään karkealla tasolla kaksi erilaista olosuhteisiin liittyvää tapaa päätyä ottamaan liikaa vippejä. Ensin käsitellään tilanteita, joissa pikavipit ovat pääsääntöinen luotto, josta velkaannutaan. Kyseessä ovat tällöin lähinnä nuoret aikuiset. Toisessa karkeassa tyyppitapauksessa vippien ottamista on edeltänyt muita lainoja, kuten summiltaan vippejä isompia kulutusluottoja, joskus asuntolainaakin. Nämä henkilöt ovat monenikäisiä.¹³

5.2 Vippikierretarinoiden yleisiä piirteitä

Netissä jaettu häpeä. Toisinaan kirjoittajat kertovat, etteivät voineet aiemmin ymmärtää, miksi ihmiset ylipäänsä ottavat vippejä, ja oma kierre tuntuu sitä vasten hyvin häpeälliseltä. Häpeän kanssa kamppailevat tukevatkin keskustelussa toisiaan tai kysyvät tilanteista tarkentavia kysymyksiä, ja moni palaa palstalle myöhemmin kertomaan, kuinka jostain kiperästä selvittiin – tai kuinka kierre vaan jatkui. Seuraavat otteet eri tarinoista havainnollistavat osaltaan häpeän tunnetta yleisellä tasolla.

Minulle oli kunnia-asia hoitaa kaikki laskut ajallaan ja senpä vuoksi olen todella häpeissäni ja surullinen tämän hetkisestä tilanteestani. Täytyy kyllä myöntää, että mitään muuta en tunne itseäni kohtaa kuin suurta vihaa ja pettymystä!!!!

Jos mun pitää lähteä jonnekin ennen kuin posti on tullut niin tarkistan aina ovisilmästä, että postinjakajaa ei näy. En kestäisi sitä häpeää jos se sais selville kuka mä oon..

Moni kertoo, kuinka ei ole uskaltanut kertoa kierreestä läheisille. Vippilaskuja piilotellaan. Salailu lisää kierreeseen liittyvää tuskaa entisestään: *"Ahdistaa ihan valtavasti. Pahinta on se, että en ole voinut kertoa miehelleni mitään."* Salailusta löytyy esimerkkejä kummankin sukupuolen edustajilta. *"Mieheni oli piilottanut pikavippilaskunsa pukupussiinsa."* Ehkä häpeä on keskeinen syy siihen, että kierteistä kerrotaan netissä hyvin avoimesti. Vaikka velkapalstoilla löytyy paljon pilkkaajia, siellä on myös ymmärtäjiä ja kohtalotovereita.

¹³ Vastaava jako kahteen pääkategoriaan tuli esille myös keskustelussa talous- ja velkaneuvoja Ilkka Passin kanssa, kun aiheena oli pikavippien näkyminen asiakaskunnassa Helsingissä.

Aika sama tilanne täällä. Monen monta vippiä on, eli kunnon kierre, menossa jo toinen vuosi....

Huh huh, kauheita tarinoita. Pääsin eroon omasta helvetistäni viime vuonna...

Olen itse kokenut muutama vuosi aivan saman tilanteen...

Ajattelin kantaa korteni kehoon. Tosin nämä kaikki tuntuvat toistavan samaa kaavaa. Yhden vipin jälkeen tulee toinen, kolmas, jne. Nimi vippikierre on osuva :)...

Monia vippejä eri paikoista. Konkreettisimmillaan vippikierre ilmenee tarinoissa tilanteena, jossa kirjoittaja on ottanut lukuisia vippejä, ja niitä on myös otettu monesta eri paikasta. Velkasummat, joita pikavipeistä sanotaan kertyneen, ovat tarinoissa yleensä 3 000–4 000 euroa, mutta summat vaihtelevat alle tuhannesta eurosta yli kymmeneen tuhanteen euroon. Alla on muutama tyyppillisen oloinen kuvaus.

Nyt niitä on kertynyt 11 kappaletta. Pienimmät 200 ja suurimmat 400 euroa. Yhteensä takaisin maksettavaa on 3750 euroa. Tein eilen tuon laskutoimituksen ja olin ihan shokissa. Miten niistä noin paljon pääsi kertymään?

Itselläni pikavipit kasvoivat 1500 eurosta varsin pian 9500 euroon, joten konkurssiin siinä tuli.

Henkisen hyvinvointini kannalta velat on akuutteja ja niitä on 100€ ja 200€ vippejä n. 10 eri firmaan [luettelee firmoja] ym. en edes muista tarkalleen joka firmaa mihin olen velkaa.

Auttakaa, miten pääsen eroon pikavipeistäni (summa lähes 3000€) ja 17 eri paikasta.

Jälkimmäinen kertoja eritteli palstan lukijoille kaikki pikavipit: vippifirmat, otetut ja maksettavat summat, eräpäivät ja laskuttajat. Vippejä olikin kaiken kaikkiaan 19 kappaletta: kaksi 50 euron vippiä, kahdeksan 100 euron vippiä, seitsemän 200 euron vippiä, yksi 240 euron vippi ja lisäksi yksi 300 euron vippi. Kaikki eräntymispäivämäärät sisältyivät puolentoista kuukauden ajanjaksoon. Joukossa oli myös Master Cardista ja S-luotosta erääntyvät pienehköt kuukausimaksut. Kirjoittajalle oli ilmeistä, että hän ei pysty maksamaan kaikkia ajoissa.

Helppoutta, sortumista, omaa hölmöyttä. Yleisesti ottaen tarinoissa toistuu erilaisin muunnelmin ja yhdistelmin se, kuinka vipit koetaan "liiankin" helpoiksi saada, kuten seuraavassa lainauksessa todetaan.

Niitä on toooosi helppo ottaa ja sitte tuli tunne, että rahaa riittää vaikka mihin. Aina vain uusi vippi ja tili näytti iloisesti plussaa.

Otettiin mieheni kanssa joskus vuosi sitten ensimmäisen kerran 100€ vippi, en enään muista mihinkä tarkoitukseen, mutta johonkin tärkeään se meni.. No, maksettiin se pois, mutta huomattiin kuinka helppoa tuo on, niin otettiin toinenkin, kolmas ja neljäs jne.

Ekan vipin otin ihan vain kokeillakseni voiko kännykällä saada lainaa. En edes muista mitä sillä rahalla tein.

Moni pohtiikin sitä, onko vippien ottaminen tehty liian helpoksi suhteessa omaan itsekontrolliin: *"Bisnestähän se on pikavippiyhtiöille, mutta en silti haluaisi, että pystyn hetken mielijohteesta ottamaan lisää lainaa."* Vippien saannin helppoudesta huolimatta ongelmien perimmäinen lähde nähdään tyyppillisesti kuitenkin itsessä. Itseruuskinta on tarinoissa ja keskusteluissa hyvin yleistä. Seuraavanlaisia kommentteja löytyy netin pikavippikeskusteluista loputtomasti:

En todellakaan syytä tästä tilanteesta ketään muuta kuin omaa hölmöyttäni.

Saa kommentoida kuinka tyhmä olen. Tiedän sen kyllä itsekin.

Eipä tässä enää jälkiviisaus auta. Itsesyytökset on kovat kyllä.

Kuulostaa ehkäpä siltä, että sääliä haetaan, mutta ei tässä kukaan ole syyppää, muuta kuin itse.

Jotkut asiat kai täytyy vaan kokea kantapään kautta ja op-pirahat maksaa.

Kun vippejä on alettu ottaa, sitä seuraa tarinoiden mukaan usein tottumisvaihe, jonka aikana käytön taso helposti hämärtyy. Tällaisia kuvauksia netissä on huomattavan paljon; siitä riittänee yksi esimerkki: *"En huomannut kasvattavani isoa läjää laskua ennen kuin aloitin toden teolla käymään läpi, kuinka paljon olen kokonaisuudessaan velkaa erinäisille lainausyhtiöille."* Jälkikäteisesti kuvataan myös usein, kuinka pikavippeihin tuli "sorruttua", juuri tuon sanan käyttö on yleistä.

Hetken aikaa menikin ihan hyvin kunnes sorruin taas ottamaan vippiä.

Tilanne kuitenkin paheni sen verran, että sorruin ja nyt on sitten "suurvelat" niskassa

Tottumisesta pakkotilaan. Kun vippejä on alettu ottaa yli maksukyvyyn, niitä on pian ikään kuin pakko ottaa. Kierre tarkoittaa käytännössä sitä, että vippejä otetaan aiempien vippien maksuun tai että lisävippejä otetaan laskujen maksuun, ruokaan tai muihin perustarpeisiin, koska käytettävissä oleva raha on mennyt jo vippilaskuihin.

Sama tilanne, uutta vippiä joka viikko, palkan kun saa niin yli puolet siitä maksuihin, sitte rahat taas loppuu ja lisää vippiä.

Hyvin äkkiä se meni siihen pisteeseen, että aina kun tilipäivä tuli niin kaikki rahat meni vippien takaisinmaksuun. Ja sitten tietenkin piti ottaa lisää vippiä, että pystyi elämään.

Voimattomuutta, unettomia öitä ja synkkiä ajatuksia. Pikavippikierteen aiheuttama ahdistuneisuus tuli tarinoissa esille toistuvasti. Häpeää on jo käsitelty edellä, mutta yhtä lailla oli yleistä mainita masennuksesta, voimattomuudesta ja unettomista öistä.

Ja voin täysin allekirjoittaa nämä tuntemukset, kun ihmiset ovat kirjoittaneet että rintaa puristaa, ei saa nukutuksi jne... jokapäiväistä elämääni.

Puheet itsemurhasta eivät olleet lainkaan harvinaisia.

Makasin viime yönä valveilla ja mietin, minä päivänä päättän elämäni. On kummaa, että nyt kun tuntuu ettei muuta ulospääsyä omasta helvetistäni ole, haluaisin todella elää. En vain tahdo enää jaksaa. Jokainen postiluukun kolahtus, jokainen tekstiviesti, joka ilmoittaa pikavippifirman myöhästyneestä maksusta sivaltaa kuin ruoska. Selkärankani alkaa olla katkeamaisellaan enkä tiedä, mikä on se viimeinen tilanne, joka lyhistää minut lopullisesti kasaan.

Sen olen huomannu eli pikavipit voi helposti pilata elämän ite ei enää jaksaa oikee mitää ku näit velkojakin on paljon ja ilman asuntoa kohta että se tästä elämästä vois vaikka saman tien tappaa ittensä ni ei olis mitää huolii enää semmonen olo kyllä on ja niin varmaan teenki et hyvästi vaa

5.3 Kierrettä synnyttäviä yksittäisiä tekijöitä

Taustalla vähätuloisuus ja epäsäännölliset tulot.

Tarinoissa oli vain muutama sellainen tilanne, jossa vippikierteen syyksi todettiin ainoastaan vähäiset tai epäsäännölliset tulot yhdistettynä yllättäviin menoihin. Tällöin vedottiin olosuhteisiin. Muutamassa tarinassa yksinhuoltaja vetoaa lasten tarpeisiin. Seuraavassa tarinassa taustalla vaikutti keski-ikäisen naisen työmäärän väheneminen työpaikassa yhdistettynä tyttärellä alkaneeseen lukioon.

jollain oli pakko elää ja tyttäreni aloitti lukion vielä syksyllä. eli rahan meno oli hurjaa.ainoa paikka mistä sain lainaa oli pikavipit ja niitä onkin sitten kertynyt hurja määrä, eli nurkkaan on nyt ajettu

Yhdessä tarinassa tuotiin esille yrittäjyyteen liittyvää taloudellista epävarmuutta.

pienyrittäjää tämä lama syö todella hanakasti sähkötkä katkee ja auto haetaan pihasta jollei raha pyöri. hain pankista lainaa, mutta kun liikevaihto on liian pieni niin vastaus oli Ei. saman pankin "sisaryhtiö" kyllä lainaa myöntää pikavippinä ja pikkusen eri korolla.

Pikavippejähän mainostetaan usein yllättävien arkisten menojen rahoituskeinona, mutta kaikilla se ei osoittautu kuitenkaan mielekkääksi ratkaisuksi. Seuraavassa tarinassa kierre alkoi pesukoneen tarpeesta.

Mutta vain yksi pesukone voi muuttaa tilanteen, ja jouduin siis turvautumaan ensimmäistä kertaa pikalainaan. Yritin ajatella

kuten edellinen, ei yksi 300e:n laina voi maailmaa kaataa. Väärässä olin. (...) Kun elää toimeentulotukien, työmarkkina- tukien ja asumistukien varassa, maksaa niistä asumiskulut, vähäiset laskut, käteen jäävä summa ei riittänyt peittämään edes ensimmäistä vipppiä. Tietenkään en edelleen saanut muualta lainaa, joten jouduin taas turvautumaan pikalainaan. Tällä kertaa tietenkään 400 euron vippiin, jotta sain 300 euron vipin korkoineen maksettua. No arvatkaa oliko seuraavassa kuussa sitten varaa maksaa se 400 euron vippi, jos 300 vippiinkään ei ollut varaa?

Seuraava henkilö kuitenkin katsoo, että ikävistä olosuhteista huolimatta hänellä olisi vaimon kanssa ollut vaihtoehto, kuten kääntyminen sosiaalitoimiston puoleen.

Kuten aika moni vissiin nykyään,niin erilaisten olosuhteiden vuoksi mokomia pikalainoja joutui ottamaan. Oma työttömyys+muijan sairaanhoitokulut siihen ajoivat. Sossuun ei ylpeys riittänyt silloin mennä mikä oli virhe. Huomenna sitten mennään,aika on varattuna.

Turha kuluttaminen. Osa puolestaan toteaa suoraan, että vaikka taloudellinen tilanne oli heikko, vipeillä tuli rahoitettua jossain määrin turhaksi koettua kulutusta.

Mulla on sellanen tunne, että nyt ei löydy apua mistään. Olen ottanut vippejä jo hyvän aikaa, koska jäin työttömäksi viime syksynä ja liiton rahoilla ei selviä. Otin niitä aluksi tosi tyhmiin tarkoituksiin. Piti saada uusi talvitakki ja kengät vaikka vanhoilla olisi voinut kulkea vielä tämän talven. Täytyi ostaa uusi sänky ja puuttuvan summan vippasin.

Mitään erityistä syytä vippailulleni ei ollut. Ehkä sitä halusi elää leveämpää elämää kuin mitä osa-aikaisen myyjän palkalla voi elää. Kahdessa vuodessa sain kaivettua itselleni melkoisen kuopan.

Halu säilyttää luottotiedot. Erilaiset kierrettä edistävät tekijät voivat tietenkin vaikuttaa samanaikaisesti. Varsin monen puheissa tuli esille luottotietojen menettämisen pelko. Se lienee varsin merkittävä taustasy syy kierteen ylläpitämiselle.

Pikavippikierteen menossa, alkoi syksyllä. Olen säilyttänyt luottotiedot, ottamalla aina uutta lainaa ja tekemällä perintätoimistoille maksusopimuksia.

Ajatus maksuhäiriömerkinnästä selvästikin kauhistuttaa monia. Se tuntui hämmäyttävän jonkinlaisena umpikujana.

Maksuhäiriömerkintää haluan aivan viimeiseen asti välttää, sillä se vaikuttaa liikaa tulevaisuuden suunnitelmieni kariutumiseen. Enkä halua että tulevaisuuskin menisi tässä pilalle!! Auttakaa joku!

Elämiseen ei kertakaikkiaan jää yhtään mitään. Pelkään menettäväni luottotietoni. En tiedä mistäpäin hakisin apua kun en voi vanhemmiltakaan pyytää. Sen verran tiedän, että siinä nopeasti menettää kaverit ja kenties ystävänsäkin jos niiltä alkaa vippaamaan.

Mainostaminen ja isompien summien tarjonta.

Muutama kirjoittaja pitää itseään mainonnan uhrina. Tällöin ei puhuta niinkään kadunvarren tai metro-asemien mainoslauseista, vaan omaan kännykkään tulevista viesteistä. Tämänkaltaisissa puheenvuoroissa on havaittavissa jonkinasteista katkeruutta pikavippi-yrityksiä kohtaan

Tosi nopeeta on tekstata vähän rahaa tilille kun ne pikavippifirmat jaksaa lähettellä niitä mainosviestejä puhelimeen. Onko kukaan muu huomannut sitä, että niitä mainosviestejä tulee eniten perjantaisin? Voisko tästä päätellä, että tarkoitus on saada ihmiset ottamaan pikavippi viikonlopun viettoon? Suureksi harmikseni voin vain todeta, että se toimi mun kohdalla. En mä niitä aluksi ottanut viikonlopun rientoja varten. Sit niihin vähän niinkuin hurautti. Olen mainonnan uhri.

Yhtenä erityisenä ongelmana mainitaan myös omaan kännykkään tuleva tiedottaminen mahdollisuuksista saada isompaa lainaa. Useille pikavippiyrityksille on tyypillistä, että tarjotun lainan määrää saatetaan kasvattaa sitä mukaa, kun asiakas on kyennyt maksamaan edelliset vipit. Eräs henkilö kertoo, kuinka moitteeton asiakashistoria saattoi pysyä yllä vuosia ilman, että oli ollut asiakkuutta välillä. Hän oli pitänyt yllä ”hyvää asiakashistoriaa” muun muassa uhkapelivoittojen avulla.

Välillä tuli uhkapeleistä muutamien tonnien voittoja, ja niiden avulla makselin pois vippejä mahdollisen palkan lisäksi, jos siis silloin sattui olemaan myös töitä. Siten pystyin ylläpitämään tuota hyvää asiakashistoriaa vippifirmoihin, ja nousemaan kokoajan ylemmäs ja ylemmäs.

Tie on kuitenkin noussut vastaan päällekkäisten lainojen vuoksi. Tilanne on huono, ellei uhkapelissä tule uutta onnistumista.

Tässähän juuri kusee se, kun eivät tiedä onko muista firmoista lainoja. Yhteinen rekisteri voisi olla kyllä hyvä juttu lisävelkaantumisen ja lainatappioiden estämiseksi. Uskon, että nyt lainanantajat taitavat jäädä tappiolle. En pysty millään näitä maksamaan. Ellei onni sitten satu joskus potkaisemaan jossain pelissä, silloin maksan kaiken heti pois niskasta.

Uusi, isompi laina on osoittautunut liian suureksi myös seuraavalla henkilöllä.

Mun vippailu on jatkunut jo vuosia ja kaikki pysynyt hyvin hallussa. Nyt tosin on pieni mutka matkassa. Siinä kun on se pieni homma, että jos on hoitanut hyvin vippinsä ajallaan niin jatkossa saa isompia ja isompia vippejä. Nyt olen käyttänyt hyväkseni tuota ja saan huomata, että mun tuloilla ei enää maksetakaan kaikkia ajallaan takaisin.

Eräs henkilö kertoo puolestaan pitkän tarinan epätoivoisesta taistelustaan pikavippien kanssa. Kun vippejä on maksettu vipeillä, asiakasrekisteri pysyi kunnossa ja vippejä tarjottiin lisää.

Toinen kierre, monta kuukautta, vippiä jotta saan vipin maksettua pois, joka aamu herään, katson kännykkää, 4 uutta

viestiä, "Hei! Sinulle on luottoa! Lähetä viesti RA 300 30 ja saat 300 euroa tilillesi heti!"

Lopulta sukulainen auttaa. Tarinankertoja sai maksettua vipit lähes kokonaan pois, mutta jäljelle jäivät vielä vuokraträstit. Niiden hoitamiseen tulee vastaus jälleen oman kännykän välityksellä.

Sitten se iskee, perintäkirje isännöitsijältä, vuokra maksettava tai lähtee katto alta, ei neuvottelunvaraa, kiroan, mitä nyt, nytkö se katto lähti päältä, havahdun, tekstiviestin ääni. "Hei! Sinulle on luottoa! Nyt saat suurempaa lainaa!" Oksetuksen olo hiipii kurkkuuni, eikö ole muuta tietä.

Välinpitämättömyyttä ja holtittomuutta. Vaikka monessa tarinassa pikavippaaja pitää omaan vippaamistaan jälkikäteen turhana ja itseään hölmönä, joukossa on tarinoita joissa tilannetta ei yritetä selittää tai kaunistella millään lailla. Nämä keskustelijat kuvaavat elämäntyyliään yksinkertaisesti holtittomiksi ja itseään vastuuttomiksi. Seuraava henkilö pohtiikin, voiko häntä syyttää petoksesta.

Siispä mietin, meneekö tää nyt sitten ulosottoon vai voiko tulla jopa syyte petoksesta? Aluksi olin valmis maksamaan (ja maksoinkin) ne mitä otin, välissä heitin rantaliksi ja kuvittelin jättäväni maksamatta ja otin niitä ihan urakalla.

Jotkut kertovat menneestä elämäntyylistä, joka on jo päättynyt, kuten seuraava henkilö joka sanoo sittemmin ryhdistäytyneensä.

Kai mä olin sellases mielentilas, että en jaksanut välittää mihin se raha katos. Kunhan sitä oli sen verran, että selvis. Kaikista paras oli kun lähettiin lomalle thaikkuihin. Mulla oli lentoliput ja hotelli maksettuna, mutta käyttöraha puuttu. Mulla kesti 15 minuuttia saada kasaan 850 euroa käteistä. Loma suju tosi hyvin, mutta rahat uhkas loppua kesken kaiken joten turvauduin vielä yhteen 200 euron vippiin.

Osa näkee ongelman olevan syvemmällä.

Tarvitsen apua. Taloudenhallinta ei ole koskaan ollut vahva osapuoleni. Kaiken olen saanut menemään eikä siinä mitään, mutta kun nyt olen tuhlannut rahoja joita minulla ei oikeasti ole.

En usko, että olen ainoa ihminen joka ei pysty käsittämään oman maksukykynsä rajoja. Miksi syön omasta kuormastani. Aina sitä miettii kuinka kohta tulee rahaa ja sitten maksan sen pois. Ja joka kerta se on kulutettua rahaa ennen kuin sitä on ansainnut. En haluaisi käyttää rahaa ennen kuin olen ansainnut sen, mutta siitä on tehty niin helppoa ja oma kulutustottumukseni on suoraan sanottuna perseestä.

Kuinka lopettaa kulutusvimma. Tai ei se ole edes kulutusvimma vaan täyttä välinpitämättömyyttä rahaa kohtaan. Ei mua jaksaa kiinnostaa paljonko sitä on. Kunhan sitä on.

Vipit ja alkoholi. Holtittomuutta liittyy myös vippien ja alkoholinkäytön yhdistelmään. Niistä, samoin kuin

vipeistä pelaamisen rahoittajana kerrotaan lisää seuraavassa luvussa, mutta palstoilla joitain esimerkkejä siitä, kuinka vipit ikään kuin mahdollistavat juomisen, joka muutoin saattaisi olla vähäisempää. Seuraavassa tarinassa pariskunta osti ensimmäisellä vipillä ruokaa, ja ”se sata euroa avasi oven ihan uusille mahdollisuuksille. Meidän ei enää tarvinnut viettää viikonloppuja kotona kun rahaa sai aina lisää.” Ensimmäisestä vipikierteestä heidät pelasti sukulainen, ja edessä on uusi pyyntö.

Kului kaksi kuukautta ja viikonloppu oli taas edessä ilman rahaa. Muutaman kaljan jälkeen päätettiin taas vaimoni kanssa ottaa se satanen, jotta päästään liikenteeseen. Se oli ihan alkuvuotta. Nyt laskuja on taas kertynyt aikamoinen pino. En usko, että ihan yhtä paljon kuin silloin ekalla kerralla, mutta ihan tarpeeksi. Olemme keskustelleet vaimoni kanssa, että jos pyytäisimme hänen äitiään auttamaan meitä uudestaan. Syö miestä vain pyytää apua.

Pikavipit ovat mahdollistaneet myös seuraavalle henkilölle alkoholin kulutusta tasolla, jonka hän on kokenut ongelmaksi. ”Itse käytin pikavippejä liialliseen alkoholin käyttöön, ensimmäiset kun otin, tuntui et saa ilmaista rahaa.” Ensimmäisen vippikierteen hoiti pois avovaimo. Seuraavan vippikierteen hän hoiti joustoluotolla, mutta kolmas kierre alkoi lähes välittömästi.

Muutimme heinäkuussa, ja lainan jälkeen jäi ylimääräistä niin paljon, että sain maksettua vipit pois, raittiuttakin oli melkein vuosi kasassa. Kunnes uusi paikka, uudet baarit ja uudet pikavipit! Alkaa vituttamaan tämä oma typerys.

5.4 Ryhmä A: lähinnä pikavippejä

Huono taloudellinen tilanne. Yhdessä tyypillisessä asetelmassa 20–30-vuotias nuori aikuinen on ottanut pikavippejä tilanteessa, jossa taloudellinen tilanne on ollut huonohko esimerkiksi opiskelun, lapsen saannin tai armeijassa käynnin takia, taikka tulot ovat muutoin pienet tai epäsäännölliset. Sosiaalisia avustuksia ei välttämättä osata tai haluta käyttää eikä opintotuen koeta riittävän. Tähän ryhmään on kategorisoitu sellaisia tapauksia, joissa vipit ovat elämäntilanteen vuoksi pääasiallinen luottomuoto sen lisäksi, että joillakin on saattanut olla hiukan vippejä isompaa kulutusluottoa taikka opintolaina. Vippien lisäksi on saatettu tehdä jossain määrin osamaksukauppaa tai nettiostoksia, mutta taustalla ei ole kovin isoja lainoja mahdollisen opintolainan lisäksi.

Seuraavassa kahdessa esimerkissä taloudellista helpotusta haetaan vipeistä tilanteessa, jossa tuloja ei katsota olevan tarpeisiin nähden riittävästi. Ensimmäisessä nuori nainen on juuri valmistunut. Sen piti olla ”uuden elämän alku”, mutta näin ei käynytkaan. Hän uskoi pääsevänsä töihin yritykseen, jossa oli työharjoittelussa, mutta toisin kävi. ”Jo kesäkuussa sorruin ottamaan vipin. En missään vaiheessa hakenut tukea kelalta/sossusta kun ajattelin, että kohta minut joku

palkkaa...” Toinen henkilö on myös kokenut vaikeuksia työllistyä.

Olen ihan kusessa. Pikavipit hallitsee mun elämää. Nyt on avoinna vippejä 1900 euron edestä ja ei mitään ideaa miten ne pystyn maksamaan. Opintotuesta ei jää käteen vuokran jälkeen kuin 100 euroa ja sillä pitäisi aina elää. Täysin mahdollon yhtälö. Olen yrittänyt hakea töitä, mutta ei tällä hetkellä kukaan palkkaa. Kesällä pitäisi suorittaa työharjoittelu ja nykyään firmat haluaa nekin aina ilmaistyönä (...) Mulla on pari kaveria, jotka on samassa jamassa. Ne ei tosin tiedä mun tilanteesta kun en ole kehdannut kertoa.

Edellä mainittiin opintotuesta. Silloin, kun esille tulee opintolaina, sitä on käytetty tai tullaan aineiston tarinoiden mukaan käyttämään lähinnä laskujen ja vippivelkojen maksuun.

Olen opiskelija ja olen onnistunut hankkimaan itselleni tyhmyyttäni n. 4000 euron pikavippivelat. Takana on paljon ahdistusta, stressiä, kyvyttömyyttä käsitellä muita asioita kuin sitä että saan koulun hoidettua tunnollisesti. Kierre alkoi kun työtilanteeni oli niin huono että opintolaina riitti pelkästään laskujen maksuun. Ylpeyteni esti minua pyytämästä rahaa vanhemmilta, ja pikavippikierre oli valmis (...) Opiskelija kun ei voi saada lainaa pankista kun ei ole tarpeeksi tuloja ja opintolainatkin olen jo käyttänyt vippien maksamiseen.

Opintotuesta jää 100 euroa kuukaudessa, mutta se ei paljon auta. Opintolainan olen nostanut ja silläkin maksanut velkojani pois. Helvetin korot!!!

Juhlimista, kuluttamista, pelaamista. Vippien otolle mainitaan kuitenkin usein jokin erityinen syy niukan toimeentulon lisäksi. Se liittyy tarinoissa esimerkiksi juhlimiseen, pelaamiseen tai kuluttamiseen, ja kyseinen syy näyttää jälkikäteisesti tarkasteltuna turhana.

Olen aikaisemmin ottanut muutaman pikavipin tarpeeseen. Nyt joulun alla rahaa paloi huomattavasti enemmän kuin mitä olin suunnitellut.

Totta on että olen käyttänyt rahaa vastuuttomasti ja vasta nyt olen herännyt siihen kuinka paljon sitä on mennyt.

Minulla oli pikavippivelkaa pyöreät 8000e. Kierre lähti opiskeluaikoina, ei ollut varaa mihinkään ja vipit tuntu helpolta ratkaisulta, kun halus välillä saada jotain ostettua. No sitten havahduin jossain vaiheessa, kun laskuja pursus postiluukusta ja olin ihan hukassa..

Eräs nainen kertoo, kuinka menetti luottotiedot esikoista odottaessa, ja nyt on kolmas lapsi tulossa, ”joten en vielääkään pääse työelämään ja makselemaan velkojani jota joskus on tullut pikavipeistä sekä erinäisistä tilauksista kun vauvoille halusin kaikkea ostaa jotta niillä olisi hyvä olla. Eipä tuo selitys sille ole, olen vaan elänyt yli varojeni ja se kostautui”, hän sanoo. Lapsen tulo mainitaan kierrettä edistävänä tekijänä muutamassa muutamassakin tarinassa. Yksi erityinen syy vippien tarpeeseen on myös juhliminen.

Miten ihminen voi käydä koko kesän töissä ja silti köyhtyä? Kuinka sitä rahaa voi polttaa niin paljon, että pikavipeillä turvataan joka viikonlopun juhlinta?

Sitä mieltä olen, ettei olisi kannattanut ottaa viime kesänä niitä vippejä joka paikasta ravintolaryypäämistä varten.

Tässä sitä ollaan, kun armeijankin aikana oli aina pakko päästä menemään ja vippeihin hän sitä sitten tuli sorruttua ja sehän oli sitten siinä.

Voimakkaimpia itsesyytöksiä ilmaistaan tarinoissa, joissa vippejä on käytetty pelaamiseen. Tällaisia tarinoita on kohtalaisen runsaasti. Muutamassa tarinassa kuvataan, kuinka pelaaminen velkaantumisen syynä alkoi hahmottua vasta ajan päästä. Seuraavassa esimerkissä taustalla oli kiintoisasti myös tulotason muutos parempaan. Kyseisellä henkilöllä tilanne näytti jo valoisalta, kun hän sai kokopäiväisen työn myötä pankista 6000 euron suuruisen käyttölainan, jolla hän maksoi pois vipit ja kaksi kulutusluottoa.

Hetken aikaa menikin ihan hyvin kunnes sorruin taas ottamaan vippejä. Näin jälkempäin ajatellen suurin osa rahoista taisi mennä nettipokeriin ja juhlimiseen. En koskaan sanonut ei jos joku kysyi lähtäänkö viihteelle. En edes uskalla katsoa paljonko olen laittanut erinäisiin pokerisaitteihin (paf, martinspoker, ladbrokers, 24h, jne...).

Yhtenä piirteenä pelaamiseen liittyvässä vippikierteessä onkin sen käynnistyminen herkästi uudestaan.

Vippejä tuli otettua 2000e pelaamisen takia, mutta isän takaamana sain pankista lainan jolla hoidin nuo vipit pois. mutta nyt taas heinäkuussa asiat alkoivat mennä huonompaan suuntaan. sitä ei pelaamisen aikana ymmärrä että siinä tuhoaa koko elämänsä, mutta se tuntui vain oikealta siinä tilanteessa ottaa lisää vippejä. nyt lainaa taas kertynyt 3000e ja kusessa ollaan.

Vipeistä selviytyminen. Miten vipeistä velkaantuneet nuoret aikuiset ovat sitten selvinneet vippiveloistaan? Kuten edellä tulikin jo esille, yksi mieluisa ratkaisu vaikuttaa olevan se, että pankki (tai muu luotonantaja) myöntää lainan, jolla voi maksaa vippivelat pois. Tällöin jäljelle jää vain yksi laina, joka koetaan mahdolliseksi hallita, kuten eräs onnekkaana itseään pitävä kertoo.

Hymyilyttää kun on niin suuri taakka pudonnut harteilta eikä tarvitse enää stressata tulevia eräpäiviä vaan voi rauhassa lyhentää velkaa ja keskittyä elämiseen.

Se, että nuori aikuinen on saanut järjestelylainan, on kuitenkin edellyttänyt sitä, että tulotaso on vakiintunut. Monelle se ei ole kuitenkaan mahdollista, eikä tällaisia kuvauksia ole runsaasti, ja tilanne on usein akuutti ilman lainansaantiedellytyksiä. Jotkut kertovat, kuinka ovat joutuneet keskeyttämään opinnot ja menemään töihin.

Olen itse kokenut muutama vuosi aivan saman tilanteen, opinnot jäivät kesken. Piti mennä töihin ja yrittää maksaa puolen vuoden ajan kertyneitä vippejä pois.

Kesä päättyy ja koulu alkaa. Laskupino on kuitenkin sen kokoinen, että harkitsen jo välivuotta.

Jos erääntyneitä vippejä on useita, maksusuunnitelmien tekemistä ei koeta enää mielekkääksi, koska niitä ei kyettäisi kuitenkaan noudattamaan. ”Samassa jollassa ollaan. Maksusuunnitelmia ihan turha haaveilla, jos on useaan paikkaan.” Jotkut kertovat yrittäneensä, mutta tie on tullut vastaan. Jotkut keskustelijoista onnistuvat selviämään vippiveloistaan itse, mutta se on edellyttänyt tiukkaa itseuria. Ilmeisesti heidän vippimääränsä on ollut hallittavissa. Lisäkeinona on saatettu käyttää hyväksi mahdollisuutta omaehtoiseen lainakieltomerkintään.

Olen vasta 19-vuotias, joten asuntolainaa en tule edes tarvitsemaan vielä moneen vuoteen. Ja saahan siitä sen todistuksen, että merkintä on itse laitettu. Seuraavat kuukaudet tullaan varmaan vetämään makaroonia ja ketsuppia, mutta kyllä sen kestää kun tietää että kohta on vipit maksettu.

Monilla tuntuu korostuvan tunne umpikujasta ilman, että ulospääsymahdollisuuksia osataan lainkaan hahmottaa.

Opiskelut menee perseelleen kun valvon öitä miettien koska joku tulee koputtelemaan ovelle, että nyt on takaisin maksun aika.

Myös itsemurha on käynyt joillain mielessä. Seuraavalla henkilöllä vippejä on mennyt ainakin osaksi nettipelaamiseen. Summa ei ole lopulta kuitenkaan kuin 4000–5000 euroa, eli rahamäärä on varsin pieni kaksikymmentävuotiaan opiskelijan elämästä.

Olen sopinut monta maksusuunnitelmaa, mutta nyt näyttää, että en niitä pysty noudattamaan. Voimat alkavat loppua. Luottotietoni tod näk menevät hyvin pian elleivät ole jo menneet – mitä haittaa siitä on? JA MITEN KÄY NYKYISEN VUOKRA-ASUNTONI??? Vuokrat olen maksanut ajallaan, ja aion vastaisuudessaakin! (opintotuki ja asumislisä). Meneekö vuokranantajalle tieto ulosotostani?? Mietin tilanteessani jopa itsemurhaa...

Varsin moni aineiston keskustelijoista on saanut apua vanhemmilta tai sukulaiselta, mihin edellä on myös viitattu: joko hän on maksanut velat pois tai taannut pankkilainan samaa tarkoitusta varten. Tämä ei kuitenkaan ole vippikierteen joutuneille yleisesti ottaen helppo ratkaisu, sillä kynnys kertoa tilanteesta ja pyytää apua vanhemmilta vaikuttaa olevan monelle hyvin suuri. Kokemuksia vaihdetaan, ja vippivelkojen kanssa tuskaillevia kohtalotovereita rohkaistaan kääntymään vanhempien puoleen, vaikka se vaikeaa onkin. Seuraava henkilö vastaa yhdelle itsemurhasta maininneelle. Lainaus havainnollistaa samalla monipuolisesti sitä ahdistusta, jota vippikierteeseen liittyy.

Älä vaan suunnittele edes mitään junan alle hyppäämistä vaan pyydä vanhemmiltasi rahaa lainaksi/vanhemmat takamaan sinulle lainaa. Itse olin NELJÄ vuotta helvetillisessä pikavippikierteessä, josta en uskaltanut kertoa vanhemmilleni tai edes avomiehelleni, oikeastaan pahinta koko jutussa oli jatkuva salailu. Monta vuotta pelkäsin postin tuloa enkä saanut öisin unta kun mietin vain, että mistä laskusta se seuraava maksusuunnitelma pitää tehdä yms. Yksi aamu en vaan enää kestänyt ja päätin pyytää äidiltäni apua. Neljä vuotta olin ajatellut, että en vain yksinkertaisesti pysty siihen, että vaikka kuolisin mieluummin kuin tunnustaisin tilanteeni jollekin, mutta viimein ei ollut enää muuta vaihtoehtoa. Vanhempani suhtautuivat todella ymmärtäväisesti ja pysyivät lainaamaan minulle summan, jolla sain kaikki vippiini maksettua pois. Nyt lyhennän vanhemmilleni tuota lainaa. Kaiken kaikkiaan olen ollut nyt kuivilla tuosta velkahelvetistä vasta pari kuukautta. En vielääkään voi ymmärtää sitä, että esim. postin tuloa ei enää tarvitse pelätä. Kerroin samalla myös avomiehelleni ongelmistani ja jopa hän suhtautui niihin ymmärtäväisesti.

Kaikilla ei ole kuitenkaan sellaisia vanhempia tai sukulaisia, jotka voisivat auttaa tai omaa isomman lainansaannin mahdollisuutta. *"En voi pyytää rahaa vanhemmiltani. Ei heillä ole ylimääräistä. En saa mistään "oikeaa" lainaa, koska olen opiskelija ja en käy töissä."* Niinpä monella ei ole muuta mahdollisuutta kuin antaa vippien mennä ulosottoon. Toisaalta varsin moni vippien takia ulosottoon joutunut nuori aikuinen kertoo, kuinka se oli itse asiassa suuri helpotus. Osa kokee, että on saanut vastuuttomuudestaan ikään kuin asiaankuuluvan rangaistuksen. *"Minullakin stressi hävisi saman tien, kun tajusin mitä on tullut tehtyä. Tällä hetkellä tuntuu jopa että itsetuntoni on parantunut. Tietystä teosta seuraa tietty sanktio. Minulle se oli ulosotto."* Lisäksi jos ulosoton kautta on maksettavana enimmäkseen tai ainoastaan pikavipeistä koostunut muutama tuhatta euroa, havaitaan, että tulojen vakiinnuttua opintojen jälkeen siitä onkin mahdollista selvitä muutamassa vuodessa. Elämä ei olekaan pilalla; näitä yllätyksiä ja helpottuneita havaintojen tekijöitä on useita.

Kovasti kärvistelin ja maksoin vippejä minkä kerkesin. Eräänä kauniina päivänä suomen asiakastiedolta tuli sitten se maksuhäiriölappu. Sen päivän itkin. Tuntui kuin koko elämä olisi nyt sitten tässä. Lopulta kaikki laskut meni ulosottoon. Paremminkin ei olisi voinut käydä. Palkasta menee nykyään 1/3 suoraan ulosottomiehelle, mutta loppu onkin sitten omaan käyttöön. Elämäntaso on parantunut huomattavasti ja käyttörahaa on paljon enemmän kuin vippailuajoina. Saan laitettua jopa sukanvarteen pienen summan joka kuukausi...

Seuraavalla kirjoittajalla on takana pitkä kamppailu vippien kanssa; apua on tullut välillä sukulaiseltakin, mutta tilanne ei koskaan kunnolla helpottunut kierteisen elämän käynnistyttyä uudelleen. Postista oli jälleen tullut toistakymmentä vippilaskua. Henkilö on sama, joka edellä kertoi kännykkään tulleista yhä kasvavista lainatarjouksista.

Googlettelen miten asiat hoituvat ulosotossa, helpotun, huomaan mielenkiintoisen sivun, vippikierre.com, lueskelen tarinoita, helpotun, en ole yksin, ja muistutan itselleni, asioilla on tapana järjestyä. Odotan innolla ulosottoon menoa, tahdon laskut pois mielestä, tahdon että ne menevät palkasta suoraan, veronpalautuksista, miten vain, kunhan katto pysyy pään päällä ja sähköt talossa, ruokaa kaapissa, en vaadi paljoa. Kirjoitan oman tarinani. Kuinka olen ollut näin tyhmä..

5.5 Ryhmä B: Vipit muiden lainojen häntinä

Edellä käsiteltiin tilanteita, joissa vipit muodostivat keskeisimmän ongelmia aiheuttaneen luottomuodon. Seuraavissa tarinoissa henkilöillä on taustalla tyypillisesti monenlaista muuta lainaa ennen kuin he ovat alkaneet ottaa pikavippejä. Tässä ryhmässä on myös nuoria aikuisia, eli jaottelu ei tarkoita sitä, että kaikki nuoret aikuiset olisivat vailla muita lainamahdollisuuksia. Työtilanne ja muut olosuhteet luonnollisesti vaihtelevat.

Holtitonta kulutuskäyttäytymistä. Monissa tarinoissa muut lainat kertovat ainakin osaksi holtittomasta kulutuskäyttäytymisestä, ihan henkilöiden itsensä mielestä. Seuraavasta lainauksesta alla käy ilmi tyypillisin syy pikavippien ottoon tässä ryhmässä, eli pikavipeillä yritetään paikata tilannetta, jos aiempien velkojen maksu vienyt talouden liian tiukalle.

Pikavippejä tuli otettua lähinnä siksi kun rahaa paloi liikaa kuukaudessa eikä riittänyt kulutusluottoihin (pankki, toinen pankki, Ge Money tms., muutama luottokortti). En uskaltanut ottaa yhteyttä luottoyhtiöihin vaan hätäpäissani otin pikavippejä.

Vaikka vipit muodostavat velkojen kokonaismäärästä vain pienen osan, tällaisissa tilanteissa ne lisäävät osaltaan velkakuormaa ja pahentavat kokonaistilannetta. Joskus vippien määrä saattaa olla suurikin, kuten alla kuvataan.

Itselläni on 15000€ pikavipit ulosotossa. Jokseenkin on elämä pilalla, liian helpon rahan takia. Minulle ei olisi koskaan pitänyt myöntää ensimmäistäkään vippiä, kun oli entuudestaan 10000€+1500€+2500€ luotot. Pikavippikeisarit mainostavat että: "Kyllä meidän tuotteille on kysyntää kun miljoonia pikavippejä vuodessa myönnetään ja että suurin osa on työssä käyviä." Joo, niin olen minäkin töissä käyvä, mutta kun on luotot tapissa niin minulla ei olisi ollut varaa ottaa edes sitä ensimmäistä vippiä, "yllättävään" menoon.

Tarinat toistavat samaa kaavaa.

Vipit on vain jäävuoren huippu. On asunto-, remontti-, auto-, ja käyttölainaa. Limiitit täynnä visasta, masterista ja dinersista. Osamaksulaskuja ellokselta, net-anttilasta ja jotexilta. Puhelin on kytty, jota makselen vielä 1,5 vuotta. Kyllä sitä rahaa kaikkialta vielä vähän aikaa sitten syydettiin. Ei sitä omaa kulutuskäyttäytymistä osannut hahmottaa.

Tulot ovat ihan kohtalaiset ja kaikista lainanlyhennyksistä pystyttiin pitämään kiinni pitkän aikaa. Sitten jotain rahareikää paikattiin vipillä. Ja siitä se sitten alkoi. Lisättiin lyhennysvapaita kuukausia lainoihin, että saatiin vipit maksettua ja sitten otettiin lisää pikavippejä. Nyt ei rahat riitä niiden maksamiseen ja lainat on jäänyt hoitamatta. Pelottaa, että asunto lähtee alta. Ei millään haluaisi myydä omaa kotia sen takia, että ei pystynyt olemaan tuhmaamatta. Pankissa olivat ymmärtäväisiä aluksi, mutta nyt niidenkin sävy on muuttunut. Ainoa valo tunnelin päässä on lähtöisin junan lampuista. Kohta rysähtää.

Vähäiset tulot tai tulojen aleneminen. Edellä kuvatuissa esimerkeissä henkilöillä oli tarinoista päätellen säännölliset työtulot, mutta seuraavalla parikymppisellä naisella tilanne muuttui hänen mukaansa ratkaisevasti, kun hän irtisanoutui vakituisesta työpaikasta äitiyslomalla.

Kusin suoraan sanottuna lapsen synnyttyä raha-asiamme aivan perusteellisesti. Oli lainaa pankista, oli luottokortit molemmilta. kaikki jäi maksamatta. Sitten alkoi pikavippikierre tilanteen "pelastamiseksi" Nyt on velkaa yhteensä arviolta 20 000e ja valoa ei näy.

Toinen nainen kertoo puolestaan, kuinka kumppanin kanssa yhdessä lyhennetyn asunto- ja autolainan lisäksi hänelle on kertynyt erilaisia muita luottoja, samoin kuin osamaksuja, koska ei halunnut elää avomiehen rahoilla, eikä kotihoidontuki riittänyt omiin tarpeisiin. Kaikki omat rahat menevät velkojen lyhentämiseen, joten hän on ottanut pikavippejä ostaakseen ruokaa. *"Olen mielestäni ihan järkevä ihminen, mutta miten olen voinut sössiä raha asiat näin maan perusteellisesti"*, hän miettii. Esimerkki on siitä kiintoisaa, että julkisuudessa on puhuttu pikavippien ottamisesta ruokaan, mutta tässä tapauksessa syynä on tosiasiallisesti kuluttaminen yli varojen.

Viimeisessä tämän ryhmän esimerkissä nuorehko henkilö oli saanut autolainaa ja kulutusluottoa töissä ollessaan, mutta hän ei ollutkaan työhönsä tyytyväinen ja aloitti uuden ammatin opinnot. Ne oli pakko kuitenkin keskeyttää kertyneiden vippien takia.

Aivan sama kuinka fiksusti olisin elänyt. Ei opiskellessa maksella lainanlyhennyksiä. Muutaman kerran jouduin ottamaan pikavipin, että sain rahat kasaan. Niistä kertyi äkkiä lisää maksettavaa. Lopputulos on, että jouduin jäämään koulusta pois ekan vuoden jälkeen ja ottamaan taas työn, että saan lainat maksettua pois. Pakko olla töissä ainakin vuosi/puolitoista ja sitten yrittää uudelleen josko ne olisi pitänyt mun opiskelupaikan.

6 Lisää vippejä etsimässä

6.1 Analyysin taustaa

Tämän osion aineistona on jouluun puolivälissä vuonna 2011 taltioitu 100 ensimmäistä viestiketjua suomi24:n pikavipit-sivustolta; analyysin kohteena on keskusteluissa esiintyvä tarve saada pienlainaa. Jos edellä esitettiin kokonaiskuvaa vippikierteestä sellaisten henkilöiden puheenvuoroissa, jotka kokivat kierteeseen joutumisen ongelmallisena ja pyrkivät ongelmaansa käsittelemään, tämän luvun puheenvuoroissa esiintyvät henkilöt eivät ilmennä tällaista ajattelua. Keskustelu tarkoittaa tyypillisesti lyhyitä kysymyksiä ja niihin annettuja lyhyitä vastauksia; tavoitteena on saada lainaa omiin tarpeisiin sopivilla tavoilla. Henkilöiden kysymykset liittyvät mm. siihen, onko markkinoille tullut uusia paikkoja, joista voisi saada lainaa tai mistä luottotiedoton voisi saada vippiä. Keskusteluissa vertaillaan yritysten kulurakenteita, laskutusmuotoja ja mainostamiskäytäntöjä, kerrotaan harmillisista kokemuksista ja annetaan vinkkejä vippien ottamiseen.

Tämän luvun analyysissä otetaan huomioon vain viestit, jotka on kirjoitettu aikaisintaan vuoden 2011 toukokuussa, joka on ollut pienlainayrityksille takaraja aluehallintovirastoon rekisteröitymiseksi Oletuksena on, että rekisteröityminen on jossain määrin vaikeutanut vippien saantia ja vaikuttanut sillä tavoin paitsi vippien saantiin myös siitä käytävään keskusteluun. Analyysissä ei tuoda esille yksittäisiä yrityksiä. Se rajoittaa hiukan esimerkkien käyttämistä, sillä moni mielekäs esimerkki sisältää pienlainayrityksen nimen. Vaikka nimen häivyttäisi, yritys selviäisi sitaatin sanoja googlettamalla.

6.2 Itselle sopivat lainakäytännöt

Uusia, edullisia paikkoja e-laskulla? Tässä aineisto-koosteessa keskustellaan eniten siitä, onko markkinoille tullut uusia paikkoja, joista lainaa kannattaisi hakea. Viestit kielivät siitä, että tällaiset henkilöt eivät saa pienlainoja enää olemassa olevista paikoista. Usein kysytään myös, mistä saa halvimman vipin. Edullisuus on toki suhteellista ja riippuu monista asioista, mutta näissä keskusteluissa mainitaan usein yksi tietty yritys, josta saa ensimmäisen vipin ilman kuluja. Lisäksi vastauksissa erottuu eräs toinen yritys, josta pitäisi saada helposti 50 euron vippi.

Yleisesti ottaen suositetaan paikkoja, joissa vippiä haetaan verkkotunnuksin siten, että hakuprosessista ei koidu lisäkuluja. Lisäksi usein toistuvana toivomuksena on se, että mahdollisen tekstiviestillä tapahtuvan lainanvarmistuksen voi tehdä prepaid-liittymällä (sen koetaan varmistavan myös, että kohtuuttomia tekstiviestikuluja ei pysty edes muodostumaan) ja että laskun saa sähköpostiin. Toki e-laskut alkavat olla yleistä käytäntö ylipäänsä, mutta asia toistuu niin usein keskusteluista, että se saattaa viitata salailun tarpeeseen.

seen kotiloissa – asia mikä tuli esille kierretarinoissa. Seuraava esimerkki yhdeltä vipin tarvitsijalta kiteyttää keskusteluissa ilmenevät tyypilliset vaatimukset.

Tässä vaatimukset:

- tunnistautuminen [pankin nimi] tunnuksilla
- puhelinnumeron ei tarvitse olla oma
- ehdot ja lasku sähköpostiin

Yleensä vastauksiksi annetaan linkkejä sivustoihin, joihin on koottu eri yrityksiä (ks. myös kohta 6.3). Yhdessä vastausviestissä esille laitetaan linkki, jonne on koottu nimenomaan yrityksiä, joista laskut saa sähköpostiin. Samoin henkilö kertoo nimeltä kolme yritystä, joissa on sähköisen laskutuksen lisäksi ilmainen lainanhakuprosessi.

Muutaman kerran aineistokoosteessa on myös etsitty paikkaa, joka ei edellytä osoitteen ilmoittamista eli poste restante riittää. Yksi tietty yritys tulee tällöin vastaukseksi. Kiitosta tulee toisinaan siitä, jos yrityksellä on toimiva asiakaspalvelu eli sinne saa tarvittaessa yhteyden.

Vippejä luottotiedottomille? Toisinaan kysytään, tietääkö joku paikan, josta luottotiedoton voi saada vipin. Vastaukset vaihtelevat. Osa miettii, onko se lainkaan mahdollista, mutta viestiketjussa on usein joku, joka kertoo saaneensa luottotiedottomana vipin. Yksi henkilö kertoo esimerkiksi hakeneensa ja saaneensa 300 euroa yrityksestä, joka lähetti mainoksia hänen kännykkäänsä, vaikka hänellä oli merkintä luottotiedoissa. Henkilö antoi ymmärtää, ettei aio maksaa vippiä takaisin. Osa kuitenkin uskoo, että kertomukset vippien saannista vailla luottotietoja ovat hämäystä. Vastajat eivät kuitenkaan tyypillisesti sano, että jostain tietystä paikasta varmasti saa lainaa ilman luottotietoja. Vaikka joku olisi onnistunutkin, onni ei suosi kaikkia.

ollaan kokeiltu varmaan 20 paikasta, ja kaikki on noide ihme tarjoajien paikkoja, siel joku muka kerto mistä saa vipin ilman luottotietoja! EI MISTÄÄN!! rahastavat vaan tekstiviestin hinnan!!

6.3 Valituksen aiheita

Harmillista mainontaa. Kuten edellä on tullut esille, tyypillisessä vastauksessa vippipaikkojen kyselyyn esille laitetaan linkki sivustolle, joka sisältää vippiyritysten vertailuja. Näitä linkkejä lähetetään valtavat määrät. Usein paikat ovat kuitenkin lähinnä vippiyritysten mainoskoosteita ja vertailu vain näennäistä. Jotkut keskustelijat tuovatkin esille, että kyse on pääosin linkkien tekijöiden rahanansaitsemiskeinosta. Kuka hyvänsä voi laatia nettiin sivuston, jolla mainostaa esimerkiksi pikavippiyrityksiä, ja hän saa rahaa aina, kun joku klikkaa linkin auki. Joitakin tämä ärsyttää.

Jos ja kun käynte noilla sivuilla katsomassa paikkoja, niin ÄLKÄÄ klikatko niitä linkkejä vaan nähkää se vaiva että ihan

itse avaatte uuden selailinsivun ja kirjoitatte itse sen osoitteen, näin nämä mulkivisti mainostajat eivät saa hilloa..

Joskus keskusteluissa huomautetaan, että vipin tarvitsijoiden ja kokemuksiin vertailevien vippaajien lisäksi keskusteluihin osallistuu todennäköisesti myös pikavippiyritysten edustajia, jotka tuovat esille omaa tuotettaan yksittäisissä vastauksissa. Keskusteluissa tulee myös esille kännykkään suunnattu mainostaminen. Jotkut kummastelevat sitä, että mainoksia on tullut puhelimeen estoista huolimatta.

Ylimääräiset tekstiviestikulut. Edellä on tullut esille pyrkimys välttää ylimääräisiä tekstiviestikuluja, ja erityisen harmilliseksi koetaan tietenkin se, jos kommunikoinnista yrityksen kanssa tulee kuluja ilman, että lainaa edes myönnetään. Tästä ei kerrota esimerkkejä, koska niissä mainitaan tyypillisesti yrityksen nimi.

Kokemuksia huijarifirmoista. Kokemusten vaihto neljää nimenomaista yritystä koskien on herättänyt runsaasti keskustelua. Siinä tulee esille kärjistyneesti edelläkin kuvattuja valituksen aiheita. Yrityksiä kuvataan virolaisiksi huijarifirmoiksi, joiden toimia Kuluttajavirasto on selvittänyt, ja ilmoituksia on tehty poliisillekin. Yritykset eivät rekisteröityneet aluehallintovirastoon määräaikaan mennessä eli toiminta on ollut siinä mielessä laitonta. Keskustelijoiden kokemukset yritysten käytännöistä ovat tyrmistyneitä ja kummastelevia, mutta tilanne on myös poikkeuksellinen. Harmistuminen liittyy suuriin ja perusteettomiin puhelinmaksuihin ja monenlaiseksi koettuun huijaukseen.

Joo sama veloittaavat 20e /viesti eli 40e kahdesta viestistä ja väittävät että 5 e viesti, mitä tässä kannattaa tehdä

Mullekin tulee monta kertaa päivässä noita samoja viestejä. Menee hermot, kun tulee täynnä kirjoitusvirheitä olevia viestejä jostain 20 € lainasta. Kuka sellaista edes tarvii?

Palstalla käydään keskustelua siitä, tarvitseeko rekisteröimättömille yrityksille maksaa lainoja pois sillä perusteella, että ne tuskin lähtisivät viemään perintää oikeuteen.

tyhmänä menin maksaa yhdestä laskusta pääoman. meiliin tulee kokoajan jtn eräpäivän siirto laskuja vaikka mitää erpäivää kuunpäivänä siirtänyt. eli kannattaa jättää maksamatta?

6.4 Erityisiä vinkkejä

Palautusoikeuden käyttö. Vinkiksi kerrotaan verrattain usein lain suomasta mahdollisuudesta ottaa vippi ja palauttaa se 14 päivän aikana ilman muita kuin vuosikorkokuluja, jotka jäävät pieniksi. Edellytyksenä on kuitenkin, että vippi on vähintään 200 euron suuruinen. Palautusmahdollisuus mainitaan usein yritysten omilla sivuillakin, koska se on lain suoma etu

kuluttajalle, mutta keskusteluissa muistutetaan usein tästä mahdollisuudesta. Seuraava esimerkki kertoo, kuinka mahdollisuuden käyttö koetaan näppäräksi tilanteessa, jossa lainan takaisinmaksu on henkilölle itselleen selvää.

Perhana kun ei tänään tullut rahat vaikka piti ja pikkujoulut painaa päälle illalla. Rahat tuleekin kuulemma tiistaina joten otetaas tänään 400€ vippi ja perutaan heti maanantaina ja maksetaan se pois tiistaina..kätevää :)

Yksi henkilö kertoo tilanneensa ja peruneensa vippejä lähes kaikista paikoista. Korjoja ei ole tarvinnut maksaa lainkaan tai vain muutamia euroja. Hän antaa tarkkoja suosituksia siitä, kuinka kannattaa toimia. Useimmat yritykset hyväksyvät hänen mukaansa sähköpostitse tapahtuvan perumisen, mutta kaksi yritystä vastaa hänen mukaansa sähköpostiin viiveellä odottaen, että perumisaika on mennyt umpeen – ja vastauksessa sanoo, että palautus pitää tehdä kirjeitse. Niinpä henkilön mukaan laina kannattaa perua sähköpostilla mahdollisimman pian, ja jos yritys ei reagoi siihen, perumisen ehtii tehdä vielä kirjeitse. Hän myös kertoo, mitä tietoja perumiseen tulisi laittaa. Palautusoikeuden käyttämisellä on keskustelijoiden mukaan kuitenkin seurauksia: joko lainaa ei tämän jälkeen tarjota enää kyseisestä yrityksestä tai ehdot heikkenevät.

Kierrättäminen ja samanaikaiset lainat. Pikavippi-pipaikkoja vertaileva keskustelu on ilmeisesti hiukan laantunut sen jälkeen, kun pienlainayritysten tuli rekisteröityä, eli uusia vippipaikkoja ei tule ja mene samaan tahtiin kuin aiemmin. Keskustelussa tulee toisinaan esille sääntöjen tiukentuminen. Silti vertailua on edelleen tehty vuoden 2011 loppupuoliskolla, kuten analyysistä edellä ilmenee. Ja vaikka vipin tarvitsijaa leimaakin keskusteluissa usein kärsimättömyys, alla siteerattu keskustelija antaa vinkin, jolla kärsivällisen tulisi pärjätä: kasvattamalla hyvää asiakashistoriaa ottamalla lainoja ristiin eri yrityksiltä – asia joka on jo tullut aiemmin esille eri yhteyksissä. Onkin ilmeistä, että päällekkäisten vippien ottaminen monesta paikasta on tuttua monelle, jotka ylipäänsä keskustelevat velkapalstoilla vippiongelmista tai vippien saannista, mutta seuraava henkilö haluaa joka tapauksessa muistuttaa lainojen ristiin ottamisen ”kannattavuudesta”.

Kyllä sitä vieläkin saa kun 3 kk jaksaa kierrätellä niitä rahoja. niin kyllä muutaman kymmenen tuhatta irtoaa varmasti. Onhan niitä rekisteröityjä virmoja 80 kpl.

Viestissä mainittu suurehko summa johtuu siis siitä, että saatavilla olevien lainojen euromäärät nousevat tyypillisesti hyvän asiakkuuden myötä. Mahdollisuus lainojen ristiin ottamiseen toki edellyttää sitä, että lainaajan asiakashistoria ei ole vielä kovin laajasti huonontunut eri yrityksissä. Tosin jos kierrättämisen saa hyvään alkuun, asiakashistoria voi eri yrityksissä myös kohentua sen myötä, että henkilö osoittaa parantaneensa maksutapojaan – olkoonkin, että se saattaa

tapahtua toisen vipin turvin. Mahdollisuutta ottaa vippejä ristiin pohditaan myös eri konsernien osalta. Joku toteaa, että tiettyjen konsernien eri vippipaikoista saa lainoja ristiin, toisista taas ei.

Yhdessä ketjussa keskusteltiin siitä, kuinka vikit ovat mahdollistaneet leveämmän elämän. Henkilö, joka piti itseään syrjäytyneenä ja työttömänä kertoi, kuinka elämä alkoi tuntua viimein hyvältä, kun sai otettua ”*kaikki mahdolliset vikit (...) Söin, matkustelin ja ostelin kaikkea kivaa*”, kuten kodin elektroniikkaa. Toki hän päätyi ulosottoon mutta ei siitä valita, toteaa vain, että vikit eivät siksi haittaa. Viesti saattaa toki olla ns. provo, kuten seuraava samasta ketjusta – siinä esitetään ajatus uudesta elämästä ulkomailta vipeistä saatavan pääoman turvin.

Joo kannattaa kierrättää kaikki vippipaikat niin kauan et saa täydet lainat niistä. voi olla et 60000€ saisi maksimissaan yhteensä. Sitten jokaisesta maksimi tilille, rahat käteiseksi tililtä. Posti osoitteeksi : Poste restante ja nopeesti johonkin halpamaahan. Tulee sitten 10 vuoden päästä hakemaan uudet vikit.

Pitkäaikainen poistuminen ulkomaille vippien turvin vaikuttaa helposti uhoavalta puheelta tai pilalta. Vastaavia puheita on kuitenkin esillä kohtalainen määrä, joten ehkä sitä joku aidosti harkitsee. Seuraava henkilö ei kerro vain aikeistaan, vaan sanoo suorittaneensa jo ensimmäisen vaiheen eri vippien keruun.

Oon tässä ny parina päivä ottanu maksimaaliset vikit mitä ylipääntään löysin: 27000 egee. Kohta hyppään koneeseen ja matkaan etelään enkä todellakaan oo tulossa takas vaan viihdyn etelän lämmössä ainakin seuraavat 15 vuotta! ;D Hytiskää te luuserit pakkasessa! Mää oon ainakin oma elämäni herra!

Eräässä ketjussa henkilö puolestaan kysyy, onko joku joskus päässyt vippikierteestä velattomaksi ja haluaa tietää, kuinka se onnistuu. Yhdessä vastausehdotuksessa ongelman ratkaisun ensi vaiheena nähdään edellisten tavoin kaikkien saatavissa olevien vippien ottaminen: ”*Nostat kaikista jäljellä olevista paikoista ja uhkapelaamalla, näin ainakin itse pääsin.*”

7 Epäviralliset lainamarkkinat

7.1 Analyysin taustaa

Tämä luku käsittelee tuntemattomilta henkilöiltä pyydettyjä yksityislainoja tai tuntemattomien tarjoamia lainoja. Osioon liittyvä aineisto on kerätty kahdessa otteessa. Kuten luvussa 4.2 on kerrottu, elokuun puolivälissä 2011 kerättiin 200 ajallisesti tuoreinta keskusteluketjua suomi24-sivuston ”lainat ja velka”-palstalta. Näistä lähes puolet (94 ketjua) käsitteli lainan saantia, ja niistä noin puolet (45 ketjua) käsitteli yksityislainojen pyyntöjä tai tarjouksia. Toinen vastaava aineistoerä kerättiin joulukuun puolivälissä. Tällöin 200 keskuste-

luketjusta 104 käsitteli laina-asioita, ja niistä 68 liittyi yksityislainoihin. Yhteen erityisteemaan on kerätty aineistoa myös kahdelta muulta keskustelusivustolta (tarkennetaan myöhemmin). Erittely edellä tarkoittaa sitä, että yksityislainakeskustelua on todella paljon, kun ottaa huomioon, että suomi24-sivuston ”lainat ja velka” -palstalla keskustellaan myös monista muista velkaongelmiin liittyvistä teemoista.¹⁴

Tuntemattomilta pyydetty lainat ovat suurimmillaan kymmeniä tuhansia euroja. Tässä keskitytään kuitenkin pyydettyihin tai tarjottuihin lainoihin, joissa ovat korkeintaan 500 euroa muutamaa erityispoikkeusta lukuun ottamatta tai joissa summaa ei ole mainittu, jolloin oletuksena voidaan pitää pienehkön rahamäärän tarvetta.

Yksityislainakeskusteluissa henkilöt asettavat esille lainapyyntönsä tai -tarjouksen sekä sellaisen sähköpostiosoitteen, joka ei mahdollista tunnistamista (esim. pulassa@hotmail.com tai haluatkorahaa@gmail.com; nämä esimerkit ovat tätä raporttia varten keksittyjä). Lainaajan kannalta viesteistä on pääteltävissä, että mitä ilmeisimmin kyse on tilanteesta, jossa ulkopuoliselta lainattu yksityisvelka nähdään ainoana vaihtoehtona luottotietojen menetyksen ja muiden taloudellisten ongelmien takia, eivätkä tuttavat tai sukulaisetkaan myöntää lainaa.

7.2 Lainapyyntöjä ja -tarjouksia

Yksityislainoja haluavat esittivät tyypillisesti summan, jonka tarvitsevat ja joskus myös koron, jonka ovat valmiita maksamaan sekä ajatuksia maksuajasta. Toisinaan viitataan velkakirjan tekemiseen, mutta ei kovin usein. Varsin usein lainan tarve esitetään kuitenkin suppeasti toteamalla, että ehdoista voidaan neuvotella tarkemmin erikseen. Viestin oheen annetaan siis tyypillisesti sellainen sähköpostiosoite, josta ei selviä kysyjän henkilöllisyys.

Tarvitsisin rahaa lainaksi. Yhteydenotot: [sähköpostiosoite].

Hei. Haluaisin lainata rahaa yksityiseltä Suomalaiselta henkilöltä. Vain rehelliset! Yhteys sähköpostiini: [sähköpostiosoite].

Ei ole harvinaista, että rahaa tarvitaan hyvin pian.

100e. Tuli äkillinen tarve. Olen vakituksessa työpaikassa, seuraava tilipäivä on ensi viikon perjantaina (25.11.2011) jolloin varma takaisinmaksu. Asialliset yhteydenotot [sähköpostiosoite].

Tyypillinen lainan tarjoaja kertoo lyhyesti olevansa valmis tarjoamaan lainaa. Esille saatetaan laittaa sähköpostiosoite, mutta oletuksena on usein, että kiinnostunut laittaa esille sähköpostiosoitteensa, ja ehdoista keskustellaan kahden kesken.

annan lainaa sopivilla ehdoilla sinulle.

ikänsä töitä tehnyt varakas eläkeläinen antaa rahaa lainaksi.

hei lainaan rahaa. pieniä summia 50–3000e ehkä enemmänkin?

Alla on vastauksia tämän tyyppisiin tarjouksiin. Yhteen lainatarjoukseen voi tulla kymmeniä lainapyyntöjä.

400 euron lainasta olisi kyse. Ottaisitko yhteyttä sähköpostiini niin kerron lisää. [sähköpostiosoite].

Tarvitsisin 500 € lainan ihan muuttoon. Takaisin maksu kuten sovitaan. Ottaisitko yhteyttä osoitteeseen [sähköpostiosoite].

Pitkääikaistyöttömänä tarvitsen rahaa maksamattomiin vuokriin ja sähkölaskuihin, tai kohta tulee häätö asunnosta. [Sähköpostiosoite.]

Tällaisten keskustelujen yhteydessä tarjotaan toisinaan myös puhelinnumeroita. Yksi tapa pyytää lainaa on puolestaan kertoa tilinumero ja toivoa, että ystävälliset ihmiset laittavat sinne talletuksia.

Edellä tuli esille jo muutama selitys lainantarpeelle: muutto tai laskut. Myös vuokrat mainitaan joskus perusteena, tai ylipäänsä huono taloudellinen tilanne. Vetoaminen yksinhuoltajuuteen on lisäksi yleistä. Varsin tavallista on kuitenkin se, ettei syytä juuri kertoa. Jos lainan tarve esitetään, se on aina sellainen, jota voidaan pitää ns. hyväksyttävänä. Tuhansien eurojen lainapyyntöissä saatetaan tosin sanoa suoraan, että uudella lainalla on tarkoitus maksaa pois vanhoja.

Tarvitsen jonkun rikkaan ja kiltin ihmisen apua: tarvitsen 2500€ lainaa, jotta saan hoidettua pikavippivelkani pois. Tarvitsen myös pitkän takaisinmaksuajan matalalla korolla. Olen myös tajunnut, että kannattaa iloita siitä mitä on: Elämä ja terveys. ota yhteyssä [sähköpostiosoite].

Hei! Rahamies auta minua ja lainaa minulle 6000, jotta saan maksettua pikavippini pois ennen kuin ne menevät ulosotoon. Maksan takaisin varmasti! autathan minut pääsemään pois tästä velkahelvetistä. Olen töissä kävijä nuori 22-vuotias nainen. Ota pikaisesti yhteyttä: [sähköpostiosoite].

¹⁴ Ks. erittely luvussa 4.2. Vastaavaa internetistä kerättyä velka-aiheistä keskusteluaineistoa on kerätty suomi24.fi-sivustoilta myös vuoden 2009 marraskuussa, mutta kyseinen aineistokooste ehti vanhentua ennen sen hyödyntämistä. Tuolloin keskustelut eivät kuitenkaan sisältäneet yksityislainojen pyyntiä, eli ilmiö on siinä mielessä suhteellisen tuore.

7.3 Lainaa palveluja vastaan

Keskusteluista on pääteltävissä, että lainaa on toisinaan mahdollista saada seksipalveluja vastaan. Näitä havaintoja on runsaasti. Varsinkin naispuolisille lainan tarvitsijoille esitetään lainatarjouksia siten, että korot maksetaan "luonnossa". Toisinaan naispuoliset lainanpyytäjät kertovat jo ensi viestissään, että seksiä ei ole tarjolla. Asiasta käydään myös tuskastunutta keskustelua.

Aivan sairasta touhua, ja sitte vaikka kuinka yrittää sanoa että ei tosiaan rahaa ota seksiä vastaan, nii aina vaan miehet laittaa samanlaasia viestejä, ei taida enää aivot pelata niillä :D ne laittelee vähä väärään paikkaan noita viestejäänsä, ei täällä kukaan kauppa itteään, vaan yrittää lainata rahaa, HALOO MIEHET!

No sanotaanko että suomalaiset rahanlainaajat haluavat kokemuksestani koron seksinä...jos siihen suostut, rahaa saat, jos et (niinkuin minä en), et saa, vaikka olisit hyvänkin rahallisen koron valmis maksamaan.

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että joissain tapauksissa seksipalveluja edellyttävän lainaamisen ehdoista saattaa vallita yksimielisyyskin. Esimerkiksi nimimerkki saattaa vihjata kyseiseen valmiuteen. Tarjouksia saatetaan esittää palstoilla myös suoraan, kuten seuraavassa ketjun aloitusviestissä:

Pienlainoja 0–1000€. Luottotiedoilla tai luottotiedotta. Pääasiakkaina olleet Yh:t mutta voisin laajentaa opiskelijoihinkin. Kuva hakemukseen mukaan, nopeuttaa luottopäätöstä. [sähköpostiosoite.]

Seksiin liittyvää rahan saamista on tarjolla miehillekin. Alla olevan viestin kaltaisia kommentteja oli aineistossa muutama. Viestin pyytjä halusi aloitusviestissään lainata 1 000 euroa yllättävien laskujen maksamiseen. Työsuorituksen ehdottaja tarkentaa seuraavassa tehtävää, josta saisi ainakin lähes toivotun summan verran rahaa yhdessä illassa.

... se homma ois sellanen siis että, meillä on firma joka tekee sellasta tosi miesten aikuisviihdettä, tyyliin sähköjengin saunailta ym. Hurtilla huumorilla mutta silti tosi hommissa väännetään ihan jätkäporukalla. Mukaan mahtuis silti aina rahaa tarvitsevä repseä jätkä. Mites ootko vielä kiinnostunut. Raha-asiat tulis kuntoon kertaheitolla?

Alla on vielä esimerkki, jossa lainaa ollaan valmiita myöntämään palvelusta vastaan sitä tarkemmin kuitenkaan määrittelemättä. *"Tarvitsen palveluksen ja olen valmis maksamaan siitä. ota yhteyttä heti!!! [sähköpostiosoite]"* Kun joku kysyy, onko kyse seksistä, henkilö vastaa. Vastauksesta tulee mieleen, että palvelu saattaisi liittyä laittomaan toimintaan.

no kuule seksistä ei todellakaan ole kyse, vaan ihan jostain muusta, helpommasta asiasta... ei ehkä tarkoitettu tollasille vellihousuille

7.4 Alttiutta huijauksille ja hyväksikäytölle

Ovatko kaikki tarjouksen antajat sitten tosissaan, tai kaikki lainaa pyytävät? Keskusteluista on tulkittavissa, että ainakin merkittävä osa keskusteluihin osallistuneista pyrkii aidosti saamaan yksityislainaa keskustelupalstan välityksellä, vaikka kaikki eivät hyväksi maksajiksi osoittautuisikaan. Lainakeskustelua sivusta seuraavat ihmettelevät usein sitä, miksi kukaan ylipäänsä lainaisi tuntemattomalle, kun tämä on todennäköisesti luottotiedoton ja lähtökohtaisesti huono maksaja ilman kunnollisia vakuuksia. *"Kun ainoa omaisuus se läppäri ja taulutelkkari... Luottotiedotonkin saa lainaa rahalaitoksista jos riittävät vakuudet."* Vies-tien joukossa onkin paljon kumpaankin osapuoleen kohdistuvia epäilyjä.

Ettei vaan kävis niin että pantti katoaa mutta laina jää saamatta.

Täältä on hyvä yrittää saada joku hölmö lainaamaan rahaa ilman vakuuksia ja sitten jättää laina maksamatta.

Osa keskustelijoista kertoo ottaneensa lainantarjoajaan yhteyttä testimielessä saamatta vastausta ja kysyy samalla muilta, onko kukaan oikeasti saanut lainantarjoajilta rahaa. Yksi tunteita herättävä keskustelun aihe onkin se, onko rahaa todella liikunut keskustelijoiden välillä. Näkemykset ja vastaukset ovat kirjavina. Keskustelujen runsas lukeminen eri vivahteineen auttaa hahmottamaan, kuka saattaa olla vilpiton ja kuka tosisaan, mutta se ei tietenkään ole tae oikeista päätelmistä. Osan mielestä lainatarjoukset ovat joko huijausta tai kieroutunutta huumoria.

Miksi te hyväuskoiset lähettelette tänne sähköpostiosoitteita? Kuka tyhmä lainaa tuntemattomalle, nämähän ovat näitä palstapellejen omasta mielestään hauskoja vitsejä: hei, tässä roope ankka, lainaan rahaa.

Ihmiset saattavat myös pilan vuoksi todeta saaneensa lainaajalta rahaa. Epäilyjä synnyttää muun muassa tilanne, jossa muutama keskustelija kertoo saaneensa tarjoajalta lainaa ilman, että sähköpostiosoitteita on vaihdettu. Jotkut kiinnittävätkin tarkkaan huomiota erilaisiin huijausta ilmentäviin seikkoihin. Jotkut huijaavat ylipäänsä huonosti. Jos käyttää eri keskusteluissa samaa nimimerkkiä tai puhelinnumeroa, ne on helppo googlettaa ja katsoa, löytyykö hauilla mitään kiintoisaa. Muutama lainanpyytjä on paljastunut tällä tavoin huijariksi. Keskusteluissa on myös muutama seuraavanlainen tunnustus.

Sain lainaksi tämän palstan kautta hyväuskoiselta hölmöltä 500 euroa... ja senttiäkään en aio maksaa takaisin!

Yksi lieveilmiö on ns. nigerialaishuijaukset. Se tarkoittaa sitä, että saadakseen lainaa ensin täytyy itse antaa rahaa. Keskusteluissa on paljon senkaltaista tarjontaa. Se ei suoraan ilmene viesteistä, mutta pienikokoisen

lainan tarjoajana esiintyy esimerkiksi kristilliseksi järjestö itseään kutsuva taho, joka on rakentanut viralliselta tuntuksen mainosviestin. Nigerianlahijauksista varoitellaan useasti, ja eräs lainaa pyytänyt sai kertomansa mukaan lainan tarjoajalta epäilyttävän kaltaisen vastauksen ja kertoo sen viestissä muille.

Tämä oli valitettavasti ns. Nigerianlahijaus. Olisi pitänyt siirtää heille jotain 270€ vakuutusmaksuja ennen kuin lainan olisi muka saanut :(

ja nämä Elenat ja muut...kaikki nigerialahijauksia...jokainen vannoo ensin ettei mitään ennakkomaksuja tarvita, vaan kas kummaa niitä sitten kuitenkin lopulta aina tarvittaisiin lainan nostamiseen.

Eräs keskusteluun osallistunut kertoo surullisen tarinan eri käänteineen siitä, kuinka joutui taitavasti rakennetun nigerialahijauksen uhriksi. Hän menetti prosessissa 1 600 euroa saamatta mitään. *"Minä olisin tarvinnut oikeasti tuota rikosuhri-apua. Jälkeenpäin aatellen ei käy minunkaan kaaliin tuo, että sorruin."* Seuraava tunteikas kommentti yhdistää monia edellä mainittuja ikäviä ulottuvuuksia.

Hitto että pistää vihaksi nämä huijarit....molemmiin puolin!!! Toiset huijaavat saadakseen lainaa, eivätkä aiokaan maksaa takaisin...toiset huijaavat lainaavansa rahaa!!!! (...) Lainan hakijoissa tuntuu olevan niin paljon huijareita, että kaltaiseni hakijat jotka aikovat maksaa lainan takaisinkin, hukkuvat massaansa. Tai sitten meidät löytävät vain nigerialaiskirjehuijarit ja koron seksillä haluavat!

Aivan omaa keskustelua liittyy puolestaan alamaailman lainamarkkinoihin. Se voi tarkoittaa sitä, että yksityinen lainaaja palkkaa rikollismaailmasta perinnän tai että lainanantaja edustaa itse alamaailmaa, joka vastaa samalla myös perinnästä. Tällaista keskustelua on hiukan suomi24:ssä, mutta sitä löytyy lisää kahdelta muulta keskustelupalstalta¹⁵. Keskustelu on hyvin suoraa; kysytään esimerkiksi, minkälaiset perintäsummat johtavat väkivallan käyttöön, tai esitetään lainan myöntämisen prosessi ehtoineen. Osasta viestejä syntyy vaikutelma omakohtaisesta asiantuntijuudesta, kun taas osa keskustelijoista esittää lähinnä arveluja tai omia näkemyksiään siitä, minkälaisia rikollisia tehtäviä huonolle maksajalle saatetaan antaa tai minkälainen kohtalo häntä saattaa odottaa.

Yksityisten pienlainojen pyytäjien riski joutua alamaailman kanssa tekemisiin on kuitenkin lähtökohtaisesti pienehkö sikäli, että summat ovat vähäisiä. Alamaailman lainamarkkinoilla liikkuvat summat ovat asiaa selvittäneiden lainvalvontaviranomaisten näkökulmasta huomattavasti muutamaa sataa euroa suurempia¹⁶. Pienlainoihin liittyvä riski onkin selkeämpi tapauksissa, joissa henkilö pyytää tuhansien eurojen summaa maksaakseen vippivelkoja pois, ehkä muiden velkojen ohella. Toisaalta lainaamisen on tarkoitus tuottaa alamaailmassakin, joten maksukyvyttömät henkilöt ovat tuskin suosittuja asiakkaita sielläkään. Jos asiakassuhde kuitenkin syntyy, kiristämisen uhka on todellinen ja velkasuhteesta voi olla vaikea päästä eroon¹⁷. Lisäksi on hyvä ottaa huomioon, että alamaailman lainamarkkinat voivat olla "ammatillisessa" rekrytoitumismielessä houkutin nuorelle miehelle, jolla on levoton elämäntyyli ja tarve saada nopeasti rahaa¹⁸. Tällaista profiilia ilmentäviä henkilöitä on runsaasti netin keskustelupalstoilla sähköposteineen. Ja kuten edellä on tullut esille, vaikuttaa siltä, että erilaisia työtarjouksia todellakin esitetään pienen lainan saantia vastaan. On kuitenkin mahdotonta arvioida, missä määrin tällaista tosiasialisesti tapahtuu. Sikäli kuin työtarjouksia esitetään, ne jäävät lähtökohtaisesti yksityisen sähköpostiviestinnän varaan ja pysyvät sen takia piilossa.

8 Yhteenvetoa ja pohdintaa

8.1 Vippikierteen dynamiikka

Pikavippikierteessä vippejä otetaan useasta paikasta siten, että uudella lainalla maksetaan vanha taikka lainanmaksu horjuttaa taloutta niin, että henkilö "joutuu" ottamaan pian uuden lainan. Analyysissä on kuvattu vippikierteen syntymistä ja mekanisme. Aineisto ilmentää, kuinka erääntyneitä tai pian erääntyviä lainoja voi olla samanaikaisesti toistakymmentä. Ajatus siitä, kyseessä on yksittäinen, ehkä harvakseltaan otettu laina välttämättömään menoon, ei siis ole kestävä yleinen taustaoletus, vaan monella kyse on kutakuinkin jatkuvasta, pitkittyvästä ja monitahoisesta velkasuhteesta.

Analyysistä erottuu kaksi ryhmää: nuoret aikuiset, joilla vipit ovat pääasiallinen velkamuoto ja ne, jotka

¹⁵ Toinen on kuntosaliharjoittelijoille suunnattu www.pakkotoisto.com, ja toisella sivustolla keskustellaan lähtökohtaisesti kovan rikollismaailman asioista, mutta tätä sivustoa ei ole mielekästä erikseen mainita.

¹⁶ Tieto perustuu tapaamiseen asiaan perehtyneiden rikosylikonstaapeli Kimmo Nokkosen ja kihlakunnansyyttäjä Matti Jakosuo'n kanssa. Alamaailman lainamarkkinoissa kyse on eräänlaisesta harmaaseen talouteen kytkeytyvästä epävirallisesta pankkijärjestelmästä, jonka avulla rahoitetaan monesti uutta rikollista toimintaa. Velalliset ovat tyypillisesti itsekkin rikollisia, minkä vuoksi kohteet ovat usein haluttomia puhumaan asiasta poliisilla. Velkojen vuoksi heihin kohdistuu herkästi kiskontaa, petosta ja kiristystä, samoin kuin laittomien palvelusten suorittamista. Tällä kaikella on vaikutuksia kokonaisrikollisuuteen, ja keskustelussa tuli vielä esille tarve pohtia erillisen perintärikoksen kriminalisointia.

¹⁷ Ks. alaviite 11.

¹⁸ Ks. alaviite 11. Edellä mainitut asiantuntijat pitivät tätä todellisena riskinä.

ottavat pikavippejä muiden lainojen "päälle". Nuorilla aikuisilla kyse on pitkälti siitä, että tulot ovat vähäisiä ja tarpeet suuria, joskaan ne eivät aina vaikuta kovin välttämättömiltä. Vipit koetaan kuitenkin helpoksi tavaksi saada vähän ylimääräistä rahaa erityyppiseen kuluttamiseen. Jälkimmäisessä tilanteessa taustalla voi olla esimerkiksi asetelma, jossa lainoilla on mahdollisesti jo eletty yli varojen, ja samaa jatketaan pikavipeillä; muita lainoja ei välttämättä enää saada ja vipeillä pyritään kenties maksamaan muista lainoista kertyviä kuluja – tai ostamaan ruokaa, koska taloudellinen tilanne on päässyt niin heikoksi. Tällaisessa tilanteessa vipit kuitenkin vain pitkittävät ongelmia ja kasvattavat kokonaiskuluja.

Tutkimuksen vippikierreaineistossa tulee toistuvasti ilmi, kuinka vipeistä kärsivät syyttävät ongelmistaan ensisijaisesti itseään ja kuinka he häpeävät kierrettään. Moni kierteen kuvaaja kertoo elämäntapansa olleen ylipäänsä holtitonta ja vipeihin turvautumisen typerää; olisi pitänyt ymmärtää paremmin. Monesta tarinasta käy myös ilmi henkilön oma näkemys siitä, että vippejä tuli otettua turhuuksiin – ilmentäen olisi selvinnyt, tai olisi ainakin pitänyt selvitä. Kierre voi alkaa jo ensimmäisestä lainasta, jota ei kyetä maksamaan. Taustalla voi olla niin päähänpisto, jokin erityinen houkutus kuin pyrkimys rahoittaa pieni arkinen erityismeno, mutta yhdistettynä epärealistiseen käsitykseen lainan takaisinmaksukyvyistä. Kulutusyhteiskunnan odotuksia on lähdetty toteuttamaan ilman riittävää maksukykyä.

Kun vippiä ei saada maksetuksi ajallaan, maksuongelman perimmäinen syy ei vaikuta aina olevan niinkään vipistä aiheutuneet lisäkulut kuin itse vippi. Toisin sanoen sadan euron vipin ongelma ei ole välttämättä niinkään 25 euron välitön lisäkulut kuin se alkuperäinen satanen. Siltä osin kuin vanhaa vippiä aletaan maksaa uudella – oli se heti ensimmäisen vipin jälkeen tai myöhemmin – toki lisääntyvät ylimääräiset kulut pahentavat kierrettä nopeasti ja kierremekanismi muuttuu. Velkaongelmiin pätee nimittäin seuraava mekanismi: mitä useampi velkoja, sitä vaikeampi on paitsi laatia myös noudattaa maksusuunnitelmia. Ja mitä enemmän on velkoja, sitä enemmän muodostuu lisäkuluja suhteessa velkapääomiin. Vippikierteessä kertyy helposti paitsi maksettavaa myös velkoja. On eri asia laskea yhdestä vipistä muodostuvia välittömiä ja mahdollisesta myös perinnästä aiheutuvia kuluja kuin ottaa huomioon vastaavat kulut kymmenestä tai kolmestakymmenestä vipistä. Aineistosta ilmenee, kuinka maksusuunnitelmissa pysyminen koetaan toivottomaksi, jos erääntyneitä tai erääntymässä olevia vippejä on paljon. Jotkut kuitenkin pääsevät "kuiville" elämällä äärimmäisen säästävaisesti ylimenokauden ajan tai keskeyttämällä opinnot menemällä töihin.

Osa aineiston vippaajista onkin tehnyt toiminnastaan itse sen tulkinnan, jota behavioristinen taloustiede esittää: vippikierteen syntymiseen vaikuttaa lainojen saannin helppous yhdistettynä puutteelliseen itsekontrolliin, ylioptimistisuuteen suhteessa omiin mahdollisuuksiin ja heittäytyminen välittömiksi koettujen

tarpeiden tyydyttämiseen (Jolls et al. 1998). Sama tulkintahan on esitetty amerikkalaisesta vippikierteestä (Fancis 2010). Tähän psykologiseen asetelmaan liittyy yllä esitetty käsitys siitä, että jokainen on itse vastuussa lainaamisestaan – toisin sanoen mahdolliset maksuvaikeudet ovat oma syy, ei lainantarjoajan. Tämä näkemys on vahva myös payday-lainaajilla USA:ssa (Elliehausen & Lawrence 2001, 40). Se voi osaltaan lisätä optimismiharhaa – voi olla vaikea ja tuskallistakin huomata ongelmia tilanteen ja samalla itsensä hallinnassa, joten velanmaksuja koitetaan siirtää ajatellen ongelmien ehkä vielä kohentuvan, mikä tietenkin vain syventää kierrettä (Rantala & Tarkkala 2010, 30). Vaikeus kohdata itse aiheutettu umpikuja olikin aineistossa hyvin ilmeinen.

Lisäksi maksuhäiriömerkintä ja mahdollinen ulosotto herättävät aineiston keskustelijoissa paljon pelkoja ja ahdistusta – sekin vahvistaa osaltaan alkanutta vippikiertettä – joten on kiintoisaa, että varsinkin nuorten aikuisten joukosta löytyy kokemuksia, joissa ulosotto toikin helpotuksen: kierre päättyi ja tuntui, että veloista on mahdollista ehkä selvitä. Jos ulosottosummat ovat kertyneet pääosin pikavipeistä, niistä saattaa selvitä muutamassa vuodessa, jonka aikana maksuhäiriömerkintäkin poistuu. Havainto on siinä mielessä kuitenkin traaginen, että osa on saattanut sitä ennen keskeyttää opinnot vippivelkojen takia tai harkita jopa itsemurhaa. Nuorten aikuisten kertomuksista tulee esille myös turvautuminen usein vanhempien tai muiden sukulaisten apuun silloin, kun se on ollut mahdollista, mutta sitä on kertomusten mukaan tyypillisesti edeltänyt suunnaton häpeän tunne; tilanteen kertominen ei ole ollut helppoa. Vippikierre synnyttää joka tapauksessa myös sijaiskärsijöitä, kun sukulainen tai tuttava suostuu maksamaan kerääntyneet vippilainat tai takaamaan sitä varten lainan.

Osa tutkimusaineiston vippaajista vaikuttaa siis oivaltaneen kierteen syntyminen perusmekanismiin, mutta heissä on myös henkilöitä, jotka kertovat kierteen alkamisesta uudelleen, vaikka siitä kerran oli jo selvitetty. Osa aineistoa ilmentää sellaista kierteen vaihetta, jossa yritetään paniikinomaisesti saada lisää vippejä. Moni haluaa vippejä vielä luottotietojen menettämisen jälkeenkin niin yrityksiltä kuin epävirallisilta yksityislainaamisen markkinoilta, eli maksuhäiriömerkintä ei pysäytä kaikkia. Lainan saanti tuntemattomilta yksityishenkilöiltä saattaa kuitenkin edellyttää erityisiä palveluksia, ja lainan tarvitsija saattaa itsensä muutoinkin alttiiksi erilaisille hyväksikäytön yrityksille ja pilailulle. Yksi riski on myös joutua tekemisiin alamaailman laina- ja perintäkäytäntöjen kanssa, vaikka pienlainat eivät summiensa osalta välttämättä olekaan alamaailmaa kovasti houkuttelevia. Ei myöskään ole olettavaa, että yksityinen lainanantaja turvautuisi yksityiseen mutta ulkopuoliseen perintään muutaman satasen tähden. Kasaantuneet pikavipit saattavat olla kuitenkin yksi syy siihen, miksi lainantarve saattaakin olla satasia suurempi. On myös muistettava, että helpon rahan houkutus voi olla keino rekrytoida nuoria, syrjäytymis-

vaarassa olevia miehiä alalle, ja heitä netissä on paljon sähköposteineen.

8.2 Pikavipit: iso vai pieni ongelma?

Kaikki luotolla eläminen on ongelmallista silloin, kun se ei pysy hallinnassa. Nettikeskusteluissa on paljon esimerkkejä myös kulutusluottojen aiheuttamista kieroista ja ongelmista, vaikka niitä ei ole tässä yhteydessä käsiteltykään. Pikavipit ovat tällä tavoin ajateltuna vain yksi velkaongelmia aiheuttava lainamuoto muiden ohessa, eikä esimerkiksi kulutusluottojen synnyttämiä ongelmia ole syytä vähätellä. On myös selvää, että euromääräisesti pikavipit eivät muodosta suurta rasitetta suomalaisten velkaongelmien kokonaisuudessa, mutta tämä on itsestään selvyys, jonka korostaminen julkisessa keskustelussa vaikuttaa hiukan oudolta. Jos pikavippi on esimerkiksi 200 euroa, kulutusluotto useita tuhansia ja asuntolaina yli sata tuhatta euroa, toki pikavipit muodostavat kansalaistasolla vain pienen osan velkasummien kokonaismäärästä – mutta pikavipeistä aiheutuvien ongelmien ydin ei siihen varsinaisesti liity. Kyse ei ole vipeistä kertyvistä summissa jossain absoluuttisessa mielessä vaan henkilökohtaisessa maksukyvyssä ja otettujen pikalainojen kappalemäärässä. Kuten raportissa on tullut esille, muutaman tuhannen euron vippisaldo voi aiheuttaa suurta ahdistusta nuorelle aikuiselle, joka miettii opintojen keskeyttämistä tai ääritapauksessa itsemurhaa vippivelkojen vuoksi. Lisäksi, kuten edellä kuvattiin, mitä useampi velkoja, sitä enemmän myös lisäkuluja ja vaikeuksia noudattaa maksusuunnitelmia.

Julkisuudessa on myös korostettu sitä, että vain noin yksi prosentti maksuhäiriömerkinnöistä aiheutuu pelkästään pikavipeistä. Tämä tieto vaikuttaa jokseenkin triviaalilta, sillä tuskin on suurta eroa käytännössä siinä, jos henkilöllä on maksuhäiriömerkintöjä pelkästään pikavipeistä verrattuna siihen, että mukana on pienimuotoisesti myös jotain muuta syytä, kuten maksamaton lasku. Kuten raportissa on tullut esille, ei ole mitenkään poikkeuksellista, että esimerkiksi nuorilla aikuisilla, joilla on eniten maksuhäiriömerkintöjä, on ongelmia myös maksamattomista laskuista ja vuokratilanteista.

Pikavipeistä aiheutuu osalle niiden ottajia ongelmia nimenomaan lainamuodon erityisluonteesta johtuen. Pikavippi on tavallaan kaksiteräinen miekka. Samat piirteet jotka hyödyttävät toisia – eli lainan ottamisen helppous ja nopeus – aiheuttavat toisille ongelmia. Pikavippien erityisyys on siis siinä, että sillä saa helposti ja nopeasti käteistä rahaa, jonka käytöstä voi itse päättää, tarkoittaa se sitten tilapäistarpeeseen vastaamista, aiemman vipin takaisin maksua, laskun maksua, liiallista kuluttamista, juhlintaa tai pelaamista. Vaikka osalla vippaajista käyttö pysyy hallinnassa, tällaiseen toimintaan syntyy helposti kierre, kuten raportista on havaittavissa.

Suomessa ei ole kuitenkaan tällä hetkellä saatavilla määrällistä tietoa siitä, kuinka yleistä on maksaa vippejä vipillä tai ylipäänsä ottaa vippejä samaan aikaan useasta eri paikasta. Nettikeskustelu joka tapauksessa osoittaa, että itse ilmiö on todellinen myös Suomessa. Toki suomalaisessa kontekstissa vippikierteiden määrän arviointi on hankalaa, mutta olisi hyvin erikoista, jos vippikierre olisi Suomessa kovin marginaalinen ilmiö. Tämä on looginen päätelmä, ei empiirinen.

Vippikierteen logiikan ymmärtäminen haastaakin pohtimaan raportin alussa kuvattuja tilastotietoja. Vaikka tilastotiedoilla pyritään hahmottamaan pikavipeistä aiheutuvien maksuongelmien laajuutta, luvut voivat antaa harhaanjohtavaa tietoa, jollei niitä kyetä suhteuttamaan pikavippikierteen luonteeseen. Toisin sanoen tilastotiedot maksuongelmista eivät välttämättä aina kerro siitä, mistä niiden sanotaan kertovan. Maksuvaikeuksia on tilastojen mukaan erityisesti nuorilla aikuisilla, joista osa saa lukuisia vippejä "kuitattua" kerralla sukulaisten tuella, mikä synnyttää "vippitodellisuuden" ja tilastojen välille epäsuhtaa. Samalla tavalla moni muukin saattaa onnistua saamaan järjestelylainan, jolla vipit saa maksettua. Näitä pyrkimyksiä on netissä kuvattu erittäin paljon, ja välillä esitellään myös onnistumisia. Jos joka kymmenes heistä, jolle vippejä on kasautunut, onnistuu maksamaan toistakymmentä vippeä pois isommalla lainalla, miten se näkyy tilastoissa? On toki mahdotonta sanoa, kuinka yleisiä edellä mainitut havainnot ovat tai kuinka suuri merkitys niillä on kokonaisuutta ajatellen, mutta tällaiset tilanteet ilmentävät osaltaan maksuvaikeuksia eivätkä ole niistä irrallisia. Monesti kokonaistilanne saattaa myös olla niin kaoottinen, että lieenee melko satunnaista, mistä lainamuodosta maksuhäiriömerkintä syntyy – onko se esimerkiksi pikavippi vai kulutusluotto, jolla on maksettu pois kymmenen pikavippiä.

Kaikista edellä mainituista syistä maksuongelmista kertovaan tilastotietoon on syytä suhtautua varauksella. Tilastoihin eivät alun alkaenkaan rekisteröidy ne vipit, jotka on maksettu uudella vipillä. Jo tämän vuoksi vippihäiriömerkinnät antavat vippiongelman luonteesta jossain määrin liian "ruusuisen" kuvan. Lisäksi kasaantuneiden vippien maksua yhdellä isolla lainasummalla, oli se sitten sukulaisilta, tuttavilta tai luotonantoyrityksestä saatu, tapahtuu joka tapauksessa jossain määrin, mikä osaltaan vaikuttaa tilastoihin niitä "kaunistaan". Velkomustuomioita ei myöskään tule niistä perinnässä olevista vipeistä, joita pienlainayritys tai perintätoimisto ei vie oikeudelliseen perintään, eli tämäkin on hyvä muistaa velkomustuomioihin perustuvien tilastotietojen tulkinnassa. Lopuksi on hyvä todeta, että ilman velvoitetta ja mahdollisuutta luottohistorian tarkistamiseen yksittäinen pienlainayritys ei pysty estämään vippikierteen muodostumista eri yrityksistä käsin tehdyn ristiin lainaamisen takia, vaikka sen pyrkisi tarkoin varmistamaan asiakkaan maksukyvyyn. Asiakas saattaa kerryttää hyvää asiahistoriaa pitkänkin aikaa, vaikka vippikierre ja taloudellinen ahdinko tosiasiallisesti vain pahenevat.

Kiitokset

Erityinen kiitos tutkija Elisa Valkamalle (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) avusta aineiston keräämisessä ja lukuisissa järjestelyissä, samoin seuraaville tahoille, jotka ovat osallistuneet tutkimuksen taustatiedon tuotantoon: lakiasianpäällikkö Juuso Jokela ja riskienhallinnan analyttikko Antti Kotamies (Suomen Asiakastieto Oy), toiminnanjohtaja Kari Kuusisto ja kollegat jäsenyhdistyksistä (Suomen Pienlainayhdistys), toiminnanjohtaja (ent.) Leena Veikkola ja viestintäpäällikkö Minna Mattila (Takuu-Säätiö). Lämmin kiitos myös seuraaville tahoille ymmärrystä lisäävistä keskusteluista: rikosylikonstaapeli Kimmo Nokkonen (keskusrikospoliisi) ja kihlakunnansyyttäjä Matti Jakosuo (Jyväskylän kihlakunnan syyttäjänvirasto) alamaailman lainamarkkinoista, puheenjohtaja Jyrki Lindström (Suomen Perimistöimistöjen Liitto) perintätoiminnasta ja talous- ja velkaneuvoja Ilkka Passi (Helsingin talous- ja velkaneuvonta) pikavippien näkymisestä asiakaskunnassa. Lopuksi vielä suuret kiitokset professori Jyrki Talalle yleisestä tuesta tutkimuksen kuluessa ja käsikirjoituksen kommentoinista sekä osastosihteerin Eira Mykkäselälle raportin saattamisesta julkaisukuntoon.

Lähteet

Ahtonen, Riitta (2010) Kohtuuttomat oikeustoimen ehdot ja niiden sovittelu. Oikeustieteellinen tarkastelu. Joensuu. Itä-Suomen yliopisto.

Caskey, John (2002) The Economics of Payday Lending. University of Wisconsin-Madison: Center for Credit Union Research & Filene Research Institute.

Chessin, Paul (2005) Borrowing From Peter To Pay Paul. A Statistical Analysis of Colorado's Deferred Deposit Loan Act. *Denver University Law Review* 82 (2), 387–423.

Elliehausen, Gregory & Lawrence, Edward (2001) Payday Advance Credit in America: An Analysis of Customer Demand. Washington, Georgetown University: Credit Research Center.

Flannery, Mark & Samolyk, Katherine (2005) Payday Lending: Do the Costs Justify the Price? Working Paper No. 2005–09. Federal Deposit Insurance Corporation, Center for Financial Research.

Francis, Karen E. (2010) Notes. Rollover, Rollover: A Behavioral Law and Economics Analysis of the Payday-Loan Industry. *Texas Law Review* 88 (3), 611–638.

Jolls, Christine & Sunstein, Cass R. & Thaler, Richard (1998) *Stanford Law Review* 50, 1471–1550.

Kaartinen, Risto & Lähteenmaa, Jaana (2006) Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja? Kauppa- ja teollisuusministeriö, rahoitetut tutkimukset 10/2006.

Kaartinen, Risto & Autio, Minna & Lähteenmaa, Jaana (2009) Pikavipeillä vaikeuksiin – nuorten luotonkäyttäjien pakkotilanteet, vippikierteet ja huono-osaisuus. Teoksessa Markus Laine, Vesa Keskinen & Martti

Tuominen (toim.) Köyhyyden monet kasvot. Helsingin kaupungin tietokeskus. Ilmestyy.

Kuivalainen, Susan (2007) Toimeentulotuen alikäytön laajuus ja merkitys. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2007):1.

Martin, Nathalie (2010) 1000 % Interest – Good While Supplies Last: A Study of Payday Loan practices and Solutions. *Arizona Law Review* 52 (3), 563–622.

Muttillainen, Vesa (2002) Luottoyhteiskunta. Kotitalouksien velkaongelmat ja niiden hallinnan muodonmuutos luottojen säännöstelystä velkojen järjestelyyn 1980- ja 1990-luvun Suomessa. Helsinki, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 189.

Parrish, Leslie & King, Uriah (2009) Phantom Demand: Short-term due date generates need for repeat payday loans, accounting for 76 % of total volume. Durham: Centre for Responsible Lending.

Rantala, Kati & Tarkkala, Heta (2009) Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Helsinki, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 90.

Rantala, Kati & Tarkkala, Heta (2010) Luotosta luottoon. Velkaongelmien dynamiikka ja uudet riskiryhmät yhteiskunnan markkinalogiikan peilinä. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (1), 19–33.

Ruokonen, Reetta Maria (2007) Perheiden kokemuksia köyhyydestä: nälkää, häpeää ja selviytymistä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiaalipsykologian laitos.

Skiba, Paige M. & Tobacman, Jeremy (2011) Do Payday Loans Cause Bankruptcy? *Vanderbilt University Law School. Law & Economics, Working Paper Number* 11–13.

Thaler, Richard H. & Sunstein, Cass R. (2008) *Nudge. Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness*. New Haven. Yale University Press.

Valkama, Elisa & Muttillainen, Vesa (2008) Maksuvaikeudet pikaluottomarkkinoilla. Helsinki, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 86.

Valkama, Elisa (2011) Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 – velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 18/2011.

Virtanen, Hanna (2009) 18–30-vuotiaiden pikavipin käyttö. Laurea-ammattikorkeakoulu.